

**Institutionen för ekonomi
Kandidatuppsats
HT 2004**

Revisorns anmälningsbenägenhet

Har revisorn snubblat i misstanketrappan?

Handledare:
Christer Nilsson

Författare:
Magnusson Christina
Persson Monica

FÖRORD

Vi vill inleda denna uppsats med att rikta ett stort tack till de auktoriserade och godkända revisorer i Dalarna som ställde upp och tog sig tid att delta i vår undersökning. Vi tackar Ulf på dataenheten och Anders och Åsa på institutionen för kompetens. Vi vill även tacka varandra för ett gott samarbete och slutligen även vår handledare Christer Nilsson för den vägledning han givit oss under vägen.

Kristianstad 2005-01-11

Christina Magnusson

Monica Persson

SAMMANFATTNING

Syftet med denna undersökning har varit att studera och utvärdera om den variation som finns i anmälningsbenägenheten bland revisorer beror på individuella egenskaper och attityder. Vi ville även studera om anmälningsbenägenheten varierar beroende på vilka brott som avses.

För att uppnå detta har vi utifrån en egen teorimodell ställt upp ett antal hypoteser. Dessa hypoteser bygger på befintliga teorier men även på egna antaganden och idéer samt har sin utgångspunkt i att anmälningar om brottsmisstanke gjorda av revisorer är förhållandevis låg i förhållande till den ekonomiska brottslighetens utbredning samt att revisorer i tidigare undersökningar uppgett stora skillnader i tolkningen av lagen.

Då de data undersökningen genererat inte håller för statistisk analys har vi inte kunnat utföra statistiska tester utan istället fokuserat på en beskrivning av materialet och de svaga trender som syns. I vår undersökning verkar variablerna straffrättslig kompetens, branschfarenhet, skadeståndsrisk och sanktionssystem påverka revisorn i hans avvägande om anmälan ska göras.

Detta öppnar upp för en diskussion och vidare studier angående lagens otydlighet och verksamma åtgärder för lagens efterlevnad. Enligt vår mening har de disciplinära åtgärderna, upphävande av godkännande eller auktorisation, erinran samt varning, som Revisorsnämnden kan utdöma störst effekt på revisorn. I dagsläget utnyttjas inte detta för att visa allvaret i lagregelns betydelse. Vi anser även att en översyn och revidering av lagens mening kan komma att bli aktuell då tolkningssvårigheterna av denna är stor enligt revisorerna.

FÖRKORTNINGAR

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
BFN	Bokföringsnämnden
BrB	Brottsbalken (1962:700)
EBM	Ekobrottsmyndigheten
FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
KonkL	Konkurslagen (1921:225)
RL	Revisorslagen (2001:883)
RN	Revisorsnämnden
SkBL	Skattebrottslagen (1971:69)
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SRS	Svenska Revisorsamfundet
ÅRL	Årsredovisningslagen (1995:1554)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND.....	1
1.2 PROBLEM.....	2
1.3 PROBLEMFÖRMULERING.....	3
1.4 SYFTE.....	3
1.5 AVGRÄNSNINGAR.....	3
1.6 UPPSATSENS DISPOSITION.....	4
1.7 KAPITELSAMMANFATTNING.....	5
2. VETENSKAPLIG METOD	6
2.1 ANSATS OCH METOD.....	6
2.2 VAL AV TEORIER.....	7
2.3 KAPITELSAMMANFATTNING.....	8
3. TEORETISK REFERENSRAM	9
3.1 ANMÄLNINGSPLIKT.....	9
3.1.1 Vilka brott ska misstanken avse?.....	10
3.1.2 Vilka skall misstanken avse?.....	11
3.1.3 När ska misstanken ha uppkommit?.....	11
3.1.4 Vilken grad av misstanke ska föreligga?.....	11
3.1.5 Vilka åtgärder ska revisorn vidta?.....	13
3.1.6 Hur påverkas revisionsberättelsen?.....	14
3.1.7 Skadestånd och sanktioner.....	14
3.2 EKOBROTT.....	15
3.3 INSTITUTIONELL TEORI.....	16
3.3.1 Institutionaliseringsens tre pelare.....	17
3.4 KOMPETENS.....	18
3.4.1 Revisorns kompetens fastställd i lag.....	20
3.5 KAPITELSAMMANFATTNING.....	21
4. TEORI	22
4.1 INSTITUTIONELL TEORI OCH ANMÄLNINGSPLIKT.....	22
4.2 REVISORNS KOMPETENS OCH ANMÄLNINGSPLIKTEN.....	24
4.3 TEORETISK MODELL I DENNA STUDIE.....	24
4.3.1 Ruta ett.....	25
4.3.2 Ruta två.....	26
4.3.3 Ruta tre.....	28
4.3.4 Ruta fyra.....	29
4.3.5 Ruta fem.....	30
4.3.6 Scenario om praxis.....	30
4.3.7 Hypotessammanfattning.....	30
4.4 KAPITELSAMMANFATTNING.....	31
5. EMPIRI	32
5.1 EMPIRISK METOD.....	32
5.1.1 Litteraturstudie.....	33
5.1.2 Datasamlingsmetod.....	33
5.1.3 Urval och avgränsningar.....	34
5.1.4 Enkäten.....	35
5.1.5 Enkätens utformning.....	36
5.1.6 Pilottest.....	38
5.1.7 Källkritik.....	38

5.1.8 Val av testmetod.....	39
5.2 EMPIRISKA RESULTAT.....	40
5.2.1 Bortfallsanalys.....	40
5.2.2 Avvikelseanalys.....	41
5.2.3 Kritik mot datainsamlingsmetod.....	42
5.2.4 Empiriskt utfall.....	42
Ruta ett.....	43
Ruta två.....	43
Ruta tre.....	46
Ruta fyra.....	47
Kommentarer från respondenter.....	48
5.3 KAPITELSAMMANFATTNING.....	49
6 ANALYS.....	50
6.1 UTFALL.....	50
6.1.1 Ruta ett.....	51
6.1.2 Ruta två.....	51
6.1.3 Ruta tre.....	53
6.1.4 Ruta fyra.....	54
7. SLUTSATS.....	55
7.1 SYNOPSIS.....	55
7.2 EGNA REFLEKTIONER.....	56
7.3 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	57
REFERENSLISTA.....	58
BILAGA 1: ANMÄLNINGAR EBM OCH REPRESENTATIVITETSTABELL.....	61
BILAGA 2: ENKÄT OCH INTRODUKTIONSBRÄV.....	62
BILAGA 3: SAMMANSTÄLLNING EMPIRISKA RESULTAT.....	68

1. INLEDNING

I kapitlet redovisas en bakgrund till ämnet "Revisorns Anmälningsplikt". Därefter följer en problemdiskussion som leder till syftet med studien. Avslutningsvis presenteras en disposition.

1.1 Bakgrund

Ordet revision kommer från det latinska ordet *revidere* som betyder att se tillbaka. Redan 1886 kom den första lagstiftningen om revision till i Sverige, i lagen om bankaktiebolag. År 1895 infördes bestämmelser om revision i aktiebolagslagen (ABL 95). Sedan dess har ABL i Sverige innefattat regler för revisorer och revision. Dessa regler har under tiden förändrats för att kunna anpassas till pågående utveckling. (Moberg, 2003)

För att externa intressenter ska kunna känna förtroende för ett företags rapporter krävs en extern och oberoende part som granskar dessa och gör en bedömning av dess tillförlitlighet, vilket är revisorns roll (Hayes, Schilder, Dassen & Wallage, 1999).

Föreningen Auktoriserad Revisorers (FAR) definition av revision lyder: "Revision är att kritiskt granska, bedöma och uttala sig om redovisning och förvaltning". Revisorn granskar följaktligen företagets årsredovisning, bokföring samt styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning av verksamheten. Granskningen ska genomföras i enlighet med både lagstiftning och god revisionssed.

Tidigare har en revisor som misstänkt att det pågått ekonomiska oegentligheter i ett företag inte självmant fått anmäla detta till polis eller åklagare. Sådana uppgifter ansågs enligt tidigare ABL ligga under revisorns tystnadsplikt och kunde av revisorn tas upp endast genom påpekanden eller erinringar till företagsledning och styrelse samt genom anmärkningar i revisionsberättelsen. Enligt dåvarande lagar förelåg straff för revisor som, utan att det med nödvändighet erfordrades för fullgörandet av hans uppdrag, yppade något av vad som vid verkställd granskning kommit till hans kännedom och han därigenom, oavsett han insåg eller borde inse detta, vållade skada.

Tystnadsplikten, revisorns huvudregel, är den vägledande. Denna är pliktens framsida, såsom den också betraktas av en utomstående. Revisorn skall alltid iaktta tystnadsplikt, såvida han/hon inte fått särskilt tillstånd, laglig eller professionell rätt eller skyldighet föreligger att lämna upplysningar. Anmälningsplikten är en av dessa skyldigheter och är ett undantag från tystnadsplikten. Denna är tystnadspliktens baksida som oftast endast revisorn

ensam beaktar. Det krävs kvalificerade bedömningar där revisorns integritet och självständighet sätts på prov i svåra avväganden mellan plikterna, tystnadsplikten och anmälningssplikten. (Santesson)

Anmälningssplikten för revisorn var en av de ändringar i ABL (1975:1385) som trädde i kraft 1 januari, 1999. Denna förändring medförde bland annat en ny skyldighet för revisorn att anmäla misstanke om brott från styrelseledamots eller verkställande direktörs sida. Reglerna om revisorns handlingsplikt vid brottsmisstanke gäller för revisorer i alla svenska aktiebolag och är ett steg i kampen mot ekonomisk brottslighet (SOU 1995:44).

Revisorns anmälningsskyldighet vid misstanke om brott (ABL 10:38-40 §) utgör det mest omfattande undantaget för revisorns tystnadsplikt. Om vissa förutsättningar föreligger är revisorn skyldig att göra en anmälan till åklagare. Den redogörelse han skall lämna rörande sin misstanke, och de omständigheter han grundar denna på, är en tvingande lagregel som sätter tystnadsplikten ur spel. Skadeståndsansvar i förhållande till tystnadsplikten gäller då ej. Skadeståndsskyldighet för revisorn i dessa sammanhang gäller bara för skada på grund av oriktiga uppgifter som han haft skälig anledning anta vara oriktiga.

Vårt intresse för inriktningen i undersökningen grundar sig främst i studier av tidigare forskning av anmälningssplikten, så som uppsatser från högskolor och universitet, samt artiklar i branschtidningar.

1.2 Problem

Anmälningssplikten var föga populär bland revisorer när den infördes. Många kände att den inkräktade på tystnadsplikten och att de fått ta på sig en roll som representanter för polis- och rättväsendet, vilket kunde försämra relationen till klienterna (Ljung & Stetler, 2000). Cirka hälften av revisorerna var starkt kritiska till anmälningssplikten vid införandet men år 2003 hade kritiken mildrats något, dock var en tredjedel fortfarande starkt negativa. (Larsson, 2004)

Revisorn ska agera om han/hon finner att det ”kan misstänkas” att brott begåtts. Uttrycket ”kan misstänkas” är inte definierat i lagen och i propositionen görs bara en hänvisning till konkursförvaltarens anmälningssplikt enligt Konkurslagen (KonkL). Graden av misstanke är enligt denna lag också ”kan misstänkas”. (FAR, 2004) Så var ska då denna gräns dras? Det är naturligt om en osäkerhet i tolkningsfrågorna finns så länge praxis ännu ej hunnit utvecklas. En revisor kan ofta dra sig för att göra en tidig anmälan på en låg grad av misstanke. I en studie av Larsson, Ljunggren och Peterson vid Växjö universitet (2002) framkom att nivån för ”kan misstänkas” enligt revisorer låg på en bevisgrad på mellan 51-

100 % mot Ekobrottsmyndighetens (EBM) förespråkade 5-20 % (Suneson, 2002). En liknande undersökning vid Göteborgs universitet kom fram till en bevisgrad för revisorer på 81-100 % (Karlsson, Larsson & Shibru, 2003).

Detta visar hur splittrad tolkningen av bevisgraden är och kan ses som en förklaring till varför anmälningfrekvensen är så låg bland revisorer. Även om anmälningarna ökat varje år, från det att anmälningssplikten lagstodgades, är siffran ganska låg och trots att det nu är fem år sedan den nya lagen trädde i kraft så verkar revisorerna inte riktigt ha tagit den till sig (TT, 2004). Detta kan även utläsas i tidigare undersökningar och rapporter.

1.3 Problemformulering

Lagens vaga formulering med uttrycket ”kan misstänkas” som gräns för när anmälan skall göras lämnar utrymme för egna tolkningar av revisorerna. Kan det då vara denna tolkning som skiljer sig åt bland de som anmäler och de som inte gör det? Om man utreder skillnader i tolkningen av lagens misstankegrad kan man då identifiera egenskaper och attityder hos revisorerna som styr deras tolkningar och därigenom deras anmälningbenägenhet?

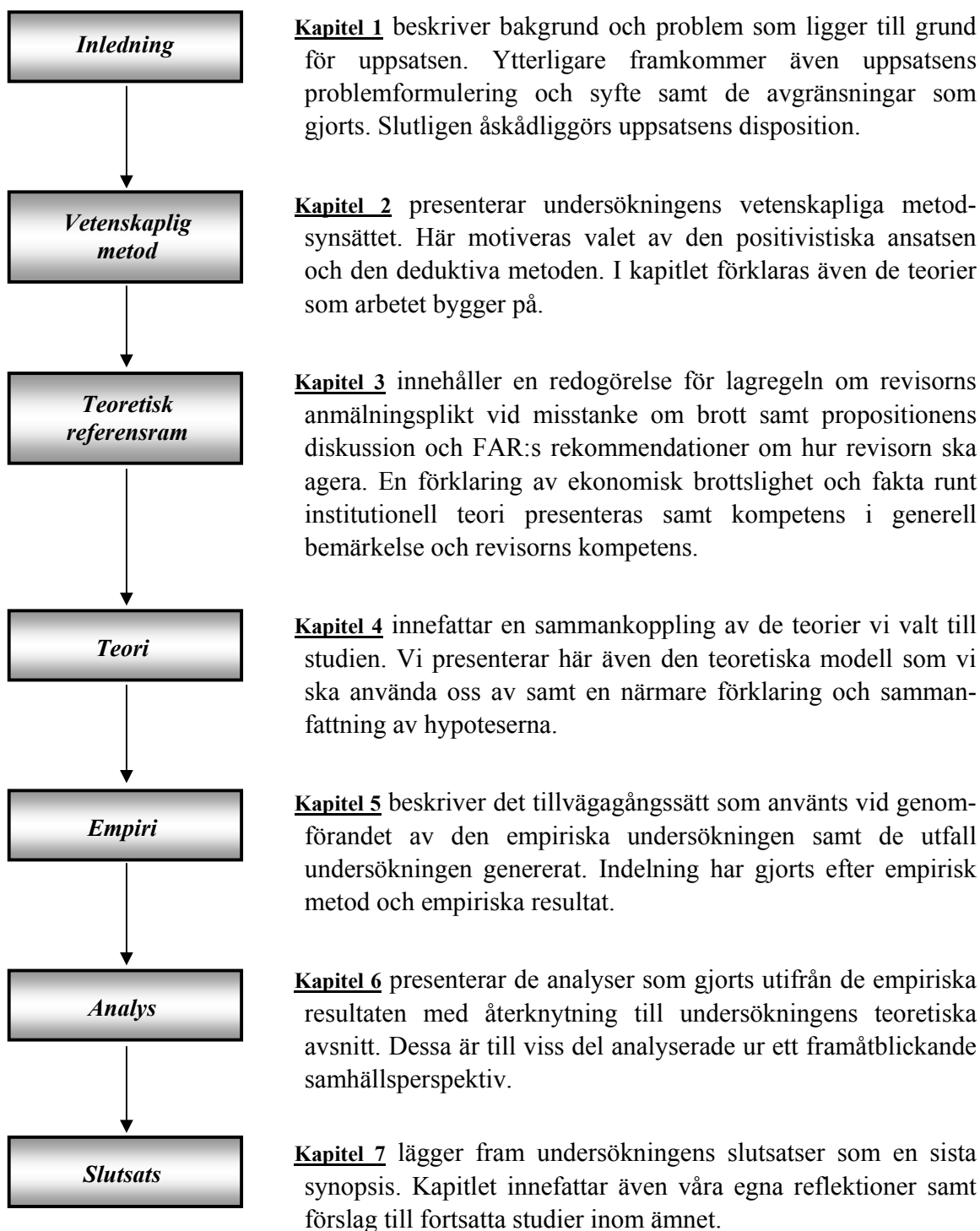
1.4 Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera och utvärdera om variationen i anmälningbenägenheten bland revisorer beror på individuella egenskaper och attityder. Vi vill även studera om anmälningbenägenheten varierar beroende på vilka brott som avses.

1.5 Avgränsningar

I undersökningen har det gjorts avgränsningar främst med hänsyn till studiens tidsram. Vi har medvetet undvikit att använda ett förklarande syfte för att skapa en större flexibilitet i arbetet. Det finns ett flertal områden inom revisorns yrkesroll som skapar tolkningssvårigheter och vi har avgränsat oss till reglerna om revisorns anmälningssplikt vid misstanke om brott. Teoretisk och empirisk avgränsning redogörs grundligare för i respektive kapitel.

1.6 Uppsatsens disposition

1.7 Kapitelsammanfattning

Kapitlet beskriver hur revisorns roll såg ut före införandet av anmälningsplikten och hur den förändrats därefter. Många revisorer var initialt skeptiska till denna nya arbetsuppgift men kritiken har med åren mildrats. Anmälan ska enligt lag ske då något brott "kan misstänkas". Denna definition har visat sig vara svårtolkad. Enligt EBM ska denna misstankegrad ligga mellan 5-20 %. Undersökningar visar att en revisor ofta drar sig för att göra en anmälan på en så låg grad av misstanke. Uppsatsens syfte är att studera och utvärdera om variationen i anmälningsbenägenheten bland revisorer beror på individuella egenskaper och attityder. Utvärdering ska även genomföras över anmälningsbenägenhetens variation beroende på vilka brott som avses. Slutligen presenteras uppsatsens disposition i bild och text.

2. VETENSKAPLIG METOD

I kapitlet presenteras studiens vetenskapliga metod. Först redogörs för forskningsmetoden och den valda ansatsen. Slutligen förklaras betydelsen av olika teorier i denna studie.

2.1 Ansats och metod

Det finns två huvudsakliga förhållningssätt till hur forskning bör bedrivas och hur man fastställer fakta. Vanligtvis görs en åtskillnad mellan den positivistiska och den hermeneutiska traditionen, och deras respektive metodteorier, den kvantitativa och den kvalitativa metodteorin (Hartman, 2001). Positivismen karakteriseras av det ”förklarande”. Ett grundläggande drag är tilltron till vetenskaplig rationalitet, det vill säga att kunskapen skall vara empiriskt mätbar, att metoderna skall ge tillförlitlig kunskap samt att forskaren varken skall påverka eller påverkas av undersökningen (Saunders, Lewis & Thornhill, 2003). Hermeneutik kan ses som en allmän lära om kommunikation och förståelse och karakteriseras av det ”beskrivande” (Wallén, 1996).

Målet med uppsatsen är att studera och utvärdera samband mellan individuella egenskaper samt attityder och revisorns anmälningsbenägenhet. För att uppfylla målet använder vi oss främst av det positivistiska synsättet då vi utgår från mätbara egenskaper och är oberoende mot undersökningen i vår roll som studenter. Vi gör inte denna undersökning på uppdrag av någon utan av studiesyfte och försöker hålla oss neutrala till ämnet. Resultatet av studien är för oss intressant oavsett utgången. Andra som kan ha intresse av studiens resultat är revisorer, ekobrottsmyndigheten, brottsförebyggande rådet med även aktiebolag och deras intressenter.

Vid val av forskningsansats har vi valt den hypotetiskt-deduktiva metoden då teorin i denna metod har en viktigare och mer självständig ställning än vid induktion. Vid induktion utgår man från en helt förutsättningslös datainsamling för att sedan ur materialet söka dra mer generella och teoretiska slutsatser (Wallén, 1996). Målet är att empiriskt pröva (falsifiera eller inte falsifiera) hypoteserna om orsak – verkan samband och för detta passar den deduktiva ansatsen bra. Att inte utgå från någon befintlig, stark teori gör dock att inslag av induktion finns i undersökningen.

2.2 Val av teorier

Vi har valt att utgå från teorier och modeller som anknyter till ämnet anmälningsplikten för revisorer. Den institutionella teorin anser vi kan knytas an till ämnet, då den speglar hur saker och ting påverkar och styr individers agerande i samhället. Vi har även utvecklat en egen teorimodell som visar vad vi tror påverkar revisorns anmälningsbenägenhet. En kompetensmodell är medtagen i syfte att vara till grund för tolkningarna av hur revisorns kompetens är uppbyggd. Även kompetensen styr revisorns agerande och är ytterst viktig när det gäller att bygga upp förtroendet hos klienterna samt hos dem som är beroende av informationen som revisorn ska bedöma.

Institutionell teori

Den institutionella teorin utgår från att det dels finns institutioner som är spelets regler och dels organisationer som är spelarna i spelet. Revisorskåren kan ses som en grupp individer som institutionell teori syftar till med uttrycket ”organisationer”, medan staten är den starkaste organisationen som bestämmer institutionens ramar för vad revisorer får och inte får göra. Lagregler så som anmälningsplikt skall följas, men även etiska och moraliska regler inom branschen måste efterlevas för att kunna bygga upp det förtroendet som krävs hos externa intressenter till företag revisorn reviderar. Denna etik och moral byggs till stor del upp av revisorskåren själva och deras handlingsmönster, vilket sedan tar form som rekommendationer och uttalanden från intresseorganisationer.

Kompetensmodell

Revisornämnden (RN) har höga teoretiska krav på en revisors kompetens vid godkännande eller auktorisation. Han/hon ska enligt lag ha genomgått en akademisk utbildning på 120/160 poäng samt avlagt en revisorsexamen/högre revisorsexamen. För att få avlägga dessa examina krävs även en praktisk utbildning på 3 respektive 5 år. Utöver detta finns många andra individuella kvalitéer hos varje person som ökar dennes kompetens. Som exempel kan nämnas förmågan att lösa problem, det sunda förnuftet samt social förmåga. Allt en människa upplever tillför denne nya erfarenheter och därmed ökad kunskap. Vi har här valt att belysa Keens kompetensmodell ”kompetenshanden” samt en indelning i individ- och företagskompetens för att ge en bild av vår uppfattning av begreppet kompetens.

Studiens teoretiska modell

Vi har utvecklat en teorimodell över vad vi tror påverkar anmälningsbenägenheten hos revisorer. Huvudhypotesen är att revisorns anmälningsbenägenhet påverkas av ett flertal olika variabler som i sin tur utgör underhypoteserna. Dessa underhypoteser, vidareutbildning inom anmälningsplikt, straffrättslig kompetens, branschfarenhet, ålder,

kön, karriärnivå, klientantal, organisationsstruktur, skadeståndsrisk, sanktionssystem, anmälans uppmärksamhet och ortstorlek är inte uttömmande då det kan finnas andra faktorer som påverkar revisorns anmälningsbenägenhet. Förutom allt detta så finns naturligtvis även påverkan från lagar, praxis, rekommendationer och uttalanden samt från samhället i övrigt.

2.3 Kapitelsammanfattning

Uppsatsen grundar sig främst på det positivistiska synsättet då den teoretiska modellen bygger på hypoteser som ska beskriva samband mellan mätbara faktorer hos revisorn och dennes anmälningsbenägenhet. Vid val av forskningsansats tillämpas den hypotetiskt-deduktiva metoden då undersökningen empiriskt avser testa om orsak-verkan samband finns mellan individuella egenskaper samt attityder och anmälningsbenägenhet. Metoden är tillämplig då vi ämnar utgå från dels befintliga teorier samt en egen teorimodell.

Den institutionella teorin har vi utgått från då den beskriver påverkan av individers agerande både genom lagregler och sociala regler. I revisorsyrket är båda dessa viktiga regler som måste följas. Revisorns teoretiska kompetens är reglerad i lag men kompetensen i sig innehåller så mycket mer än just det teoretiska. Därför har vi valt att ta upp Keens kompetensmodell för att kunna beskriva dessa andra delar. I en modell redovisas de faktorer vi tror påverkar revisorns anmälningsbenägenhet.

3. TEORETISK REFERENS RAM

Kapitlet innehåller en redogörelse för lagregeln "anmälningsplikten för revisorer" samt propositionens och FAR:s utlåtande om hur en revisor ska agera i dessa situationer. Ekonomisk brottslighet beskrivs samt fakta rörande teorierna i undersökningen.

3.1 Anmälningsplikt

Regeringen föreslog våren 1998 att det skulle införas regler i ABL som ålade revisorn en skyldighet att vända sig till åklagare vid misstanke om vissa brott i bolaget han/hon reviderade. Riksdagen antog regeringens förslag och de nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1999. (FAR, 2004) Den nya lagstiftningen är ett led i bekämpningen mot ekonomisk brottslighet och går före reglerna om revisorns tystnadsplikt. Detta gäller vid anmälan till åklagare, men revisorn måste beakta och ta hänsyn till tystnadsplikten vid kontakter som han har med åklagare eller annan innan han/hon beslutar att göra en formell anmälan. Revisorn måste vid dessa underhandskontakter, med exempelvis åklagare, tänka på att inte nämna något som kan innebära ett avsteg från tystnadsplikten. Detta gäller oinskränkt fram till den tidpunkt då revisorn avgår från sitt uppdrag och gör anmälan till åklagare enligt bestämmelserna i ABL. (Prop. 1997/98:99)

Enligt regeringen är anmälningsplikten en naturlig utvidgning av de civilrättsliga reglerna som ger ytterligare skydd för bolaget och dess intressenter. Som skäl anges att påpekningar och erinringar inte är tillräckligt verksamma för att åstadkomma rättelse och ge detta skydd. (SOU 1995:44) Korsell och Nilsson (2003) skriver att man kan skilja mellan det straffrättsliga målet och den som har vinning av brottet. Inom företag finns ett flertal "grindvakter", däribland revisorn. Dessa har en förmåga att förebygga lagöverträdelser och beskrivs som "mjuka" mål som uppfyller sitt ansvar genom risken att utsättas för vanära. Att lägga in ansvar på en tredje part, som inte har lika mycket att förlora på att brott upptäcks, blir en effektiv utveckling av kontrollen och även effektivt för att förebygga fusk.

Vidare skriver författarna att grindvakterna drivs av de sanktioner som är förknippade med att inte följa förpliktelse. För revisorerna kan underlåtenhet att anmäla brottsmisstankar leda till anmälan till RN. Denna anmälan kan i sin tur leda till upphävande av den auktorisation eller det godkännande som revisorn är beroende av för att utöva sitt yrke.

Korsell skriver även om effekten av revisorn som tredje part, i inledningen till Larssons rapport (2004). Han skriver om det praktiska i att ge en av samhällets viktigaste

kontrollfunktioner en ytterligare brottsförebyggande uppgift. Detta uppnås enkelt då revisorn redan finns på plats och utför kontroll.

3.1.1 Vilka brott ska misstanken avse?

I förarbetena (Prop. 1997/98:99) kan man utläsa att det enligt regeringens mening skulle vara att gå för långt att ålägga revisorn en handlingsplikt i alla situationer då brott kan misstänkas. Detta motiveras främst med att revisorn normalt har en begränsad straffrättslig kunskap. Revisorns arbete är inriktat på bolagets räkenskaper samt den ekonomiska förvaltning, och det är inom detta område revisorn har en särskild kompetens. Regeringen anser dock inte att det är lämpligt att begränsa aktivitetsplikten till de fall som har tagits upp eller kommer att tas upp i revisionsberättelsen. Som lämplig avvägning, för när revisorn är skyldig att agera och eventuellt göra anmälan om brottsmisstankar i bolaget, anser regeringen en avgränsning till misstankar om brottslighet som är av ekonomiskt slag och som kan vålla bolaget eller dess intressenter skada.

Lösningen på detta har blivit att i lagen ta in en brottskatalog som revisorn skall följa. Brotten skall vara av viss grovhet och de skall vara fullbordade, eftersom revisorn inte har någon skyldighet att rapportera försök eller förberedelse till brott till åklagare. Dock måste han beakta dessa vid utformningen av revisionsberättelsen. Revisorn är däremot skyldig att anmäla misstankar om anstiftan eller medhjälp till brott.(Ibid.)

I brottskatalogen i 10 kap. 38 § ABL återfinns följande brott som revisorn är skyldig att anmäla misstanke om:

Bedrägeri/grovt bedrägeri	9 kap. 1 eller 3 § § BrB (Brottsbalken)
Penninghäleri	9 kap. 6a § BrB
Svindleri	9 kap. 9 § BrB
Förskingring/grov förskingring	10 kap. 1 eller 3 § § BrB
Olovligt förfogande	10 kap. 4 § BrB
Trolöshet mot huvudman	10 kap. 5 § BrB
Oredlighet och grov oredlighet mot borgenärer	11 kap. 1 och 2 § § BrB
Mannamån mot borgenärer	11 kap. 4 § BrB
Bokföringsbrott	11 kap. 5 § BrB
Bestickning	17 kap. 7 § BrB
Mutbrott	20 kap. 2 § BrB
Skattebrott och grovt skattebrott	2 och 4 § § SkBL (Skattebrottslagen)
Vårdslös skatteuppgift	5 § SkBL
Försvårande av skattekontroll	10 § SkBL

3.1.2 Vilka skall misstanken avse?

Revisorns handlingsplikt omfattar brottsmisstankar som riktar sig mot en styrelseledamot eller verkställande direktören och handlingen skall ha begåtts inom ramen för bolagets verksamhet. Den omfattar även misstankar mot styrelsesuppleant, avseende dennes agerande under tid då denne varit inkallad som ersättare för annan styrelseledamot. Detsamma gäller i fråga om vice VD när denne trätt i VD:ns ställe. (Prop. 1997/98:99)

Lag och förarbeten ger inte något klart besked om vad som gäller i fall där revisorn fattar misstankar mot någon som tidigare varit, men inte längre är, styrelseledamot eller VD. Under alla förhållanden torde revisorns skyldighet att agera inte påverkas av att den som misstanken gäller avgår sedan misstanken väl har väckts (Andersson, Johansson & Skog, 2004).

Lagen innehåller inte någon begränsning till misstankar gällande löpande räkenskapsår. Sannolikt är revisorn därför skyldig att agera även på misstankar om brott som hänför sig till tidigare räkenskapsår och som fortfarande har praktisk aktualitet. (Ibid.) Detta gäller fram till dess att brottet blir preskriberat.

3.1.3 När ska misstanken ha uppkommit?

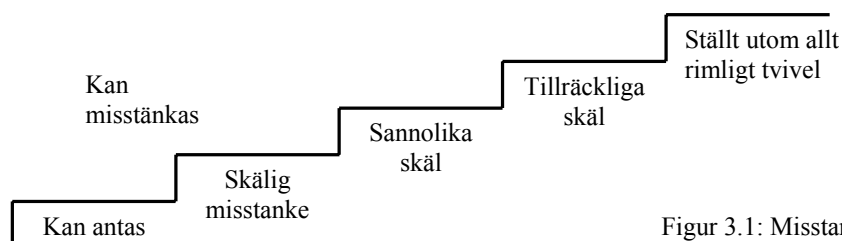
Revisorn är inte skyldig att löpande efterforska om brott har begåtts. Handlingskyldigheten inträder först när vetskap eller misstanke om brott uppkommit. Det skulle knappast vara möjligt att begränsa revisorns handlingsplikt till sådant han fått kännedom om vid revisionen. Att revisorn, om han/hon erhållit de upplysningar som brottsmisstanken grundar sig på i samband med fullgörande av annat uppdrag i bolaget, skulle kunna hålla isär sina två roller i bolaget torde vara omöjligt. Alltså inkluderas sådant som kommit fram vid till exempel rådgivning i anmälningsplikten. Något som inte inkluderas är upplysningar om bolagets förhållanden som revisorn har fått när han har utfört uppdrag åt någon annan. Här tar tystnadsplikten, som följer med detta andra uppdrag, över och förhindrar spridande eller användande av informationen. (Prop. 1997/98:99)

3.1.4 Vilken grad av misstanke ska föreligga?

Förarbetena refererar till vad som gäller i fråga om konkursförvaltarens anmälningskyldighet enligt KonkL (1987:672). En konkursförvaltare skall, om han finner att gäldenären ”kan misstänkas” för något brott enligt 11 kapitlet BrB, omedelbart underrätta allmän åklagare. Uttrycket ”kan misstänkas” har under remissbehandlingen kritiserats såsom oklar. Regeringen anser dock att en viss praxis torde ha utvecklats vad

gäller innebörden i uttrycket ”kan misstänkas” då konkursförvaltare i allt större utsträckning utnyttjar revisorer för granskning av konkursgäldenärens bokföring.

Enligt FAR (2004) innebär uttrycket ”kan misstänkas” ett mycket svagt krav på bevisning, dock något mer än vad som krävs för att åklagare eller polismyndighet skall inleda en förundersökning. Uttrycket är å andra sidan svagare än det på flera andra ställen i lagstiftningen använda uttrycket ”skäligen misstänkt”, som i sin tur är svagare än ”på sannolika skäl misstänkt”. Revisorns anmälningsskyldighet inträder alltså på ett mycket tidigt stadium i misstanketrappan (se figur 3.1). Det betyder att revisorn inte behöver göra någon bedömning av om en vidare utredning kan väntas leda till en fällande dom. Figuren visar misstanketrappan som den åskådliggörs i EBM:s PM (2003) där jämförelsen med vedertagna begrepp utnyttjas för att öka förståelsen för innebörden av begreppet ”kan misstänkas”.

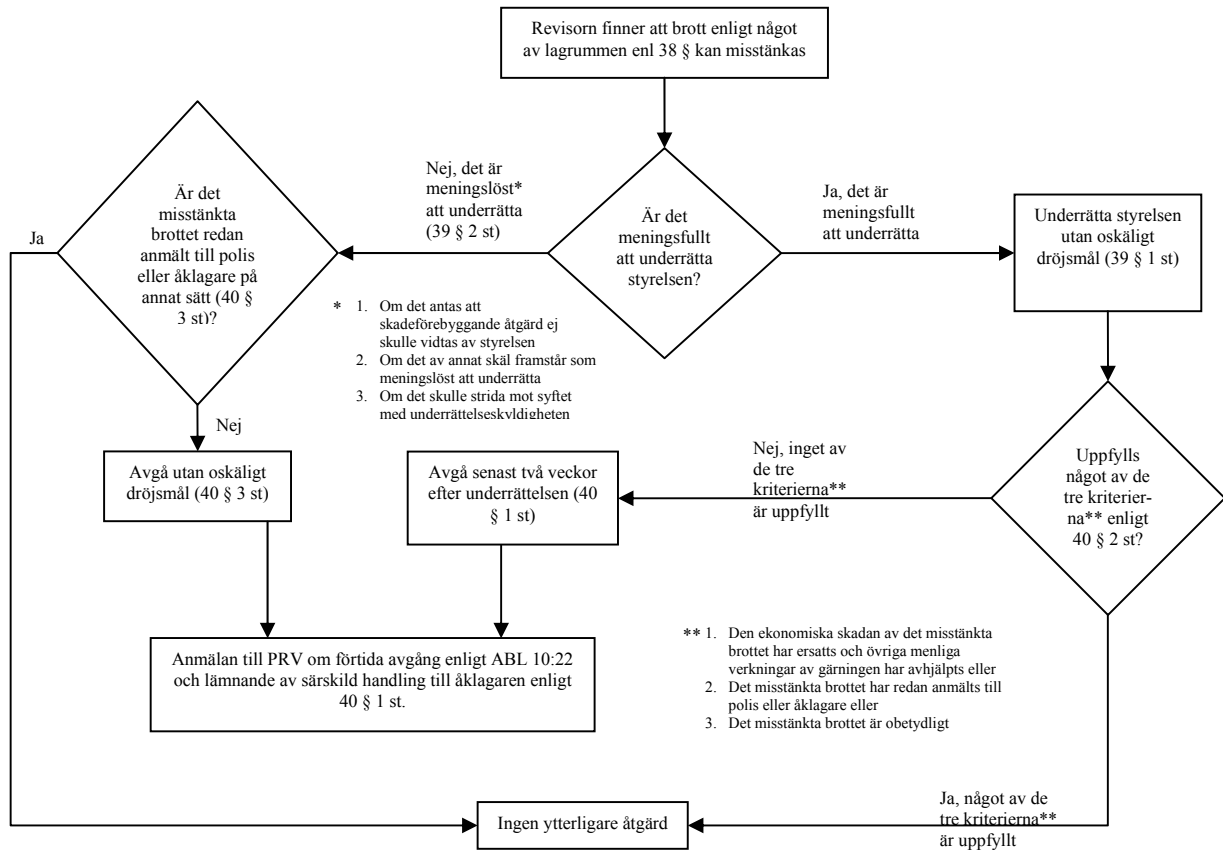
Figur 3.1: Misstanketrappan
Källa: Ekobrottsmyndigheten, 2003

Enligt en kandidatuppsats vid Stockholm universitet (Ljung et al, 2000) skiljer sig uppfattningen av rekvisitet ”kan misstänkas” sig stort åt. I undersökningen har elva revisorers svar ställts mot varandra men även mot svaren från myndighetsföreträdare och konkursförvaltare. Enligt myndighetsföreträdarna skall misstankenivån ligga på 5-20 %. Detta har flertalet av revisorerna kommenterat som omöjligt. Spridningen bland revisorernas svar har dock sträckt sig över hela misstanketrappan.

Larsson (2004) har kommenterat att det i hans undersökning framkommer ett visst stöd för att frågan om misstankegrad i någon mån mäter respondentens generella inställning till anmälningsskyldigheten. De som är negativt inställda till anmälningsskyldigheten tenderar att i något högre grad vilja vara 95 procent säkra eller mer, än de som inte är kritiska till anmälningsskyldigheten.

3.1.5 Vilka åtgärder ska revisorn vidta?

Ett schema över revisorns åtgärder vid misstanke om brott framgår av figur 3.2.

Figur 3.2: Schema för revisorns åtgärder vid misstanke om brott (10 kap. 38-40 §§ aktiebolagslagen)

Källa: RevU 4, Bilaga 1, Uttalande från FAR:s revisionskommitté, dec 2003

Ett gott förtroende mellan revisorn och företagsledningen är av stor betydelse för en effektiv revision. Avsaknaden av detta förtroende kan leda till att inte revisorn ges tillgång till den information han behöver och fordrar. Som ett led i detta är reglerna om revisorns anmälningsplikt utformade så att revisorn i första hand skall kontakta styrelsen. Denna primära kontakt syftar till att uppmärksamma företagsledningen på förhållandet, att undanröja eventuella oklarheter och att initiera att de skadliga effekterna av det misstänkta brottet avhjälpas. (Prop. 1997/98:99)

Underrättelsen till styrelsen skall ske ”utan oskäligt dröjsmål”. Lagstiftaren har med detta gett revisorn en viss tidsfrist för att utreda och bekräfta misstanken för att skaffa sig bästa möjliga underlag för sin bedömning. Det är angeläget att det inte förflyter någon längre tid från det att misstanken uppkommit till dess att revisorn vidtar åtgärder. (Ibid.)

Revisorn kan avstå från att underrätta styrelsen om det kan antas att styrelsen inte skulle vidta några åtgärder eller att det framstår som meningslöst av andra skäl. Någon underrättelse behöver heller inte göras om det skulle strida mot syftet med underrättelseskyldigheten. Exempelvis finns en risk att underrättelsen leder till undanröjande av bevisning eller undanskaffande av egendom. Dessa tre undantag från den primära kontakten med styrelsen ger revisorn en möjlighet att direkt göra anmälan till åklagare om detta inte redan gjorts. (Ibid.)

Senast två veckor efter underrättelsen skall revisorn avgå från sitt uppdrag. I samband med detta skall anmälan om förtida avgång lämnas till registermyndigheten och misstanken anmälas till åklagare i en särskild handling. Revisorn behöver, enligt ABL 40 § 2 st, inte avgå och göra anmälan om den ekonomiska skadan av det misstänkta brottet har ersatts och övriga menliga verkningar av gärningen har avhjälpats. Detsamma gäller om det misstänkta brottet redan anmälts till polismyndighet eller åklagare samt om det misstänkta brottet är obetydligt. (Ibid.)

Möjligheten att avstå från att göra anmälan skall ses som en undantagsregel och endast gälla brott av mindre omfattning och brott som ur en aktieägares eller borgenärs perspektiv framstår som betydelselösa. I propositionen nämns särskilt att de skadeverkningar som en polisutredning kan medföra för de intressenter som revisorn främst skall tillgodose, bolaget och dess intressenter, skall stå i proportion till nyttan av utredningen. (Ibid.)

3.1.6 Hur påverkas revisionsberättelsen?

Denna fråga uppkommer då revisorn inte avgår som följd av att något av de tre kriterierna i ABL 40 § 2 st uppfyllts. Frågan berörs i revisorns uttalande om ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter och verkställande direktören. I första hand gäller revisorns tystnadsplikt då det inte finns någon allmän skyldighet för revisorn att i revisionsberättelsen påtala att brott begåtts eller än mindre att misstanke om detta funnits. Om det förfarande revisorn misstänker utgör ett brott även föranleder ersättningskyldighet måste dock anmärkning göras i revisionsberättelsen. Likaså om förfarandet innebär överträdelse av ABL, tillämplig ÅRL (1995:1554) eller bolagsordningen. (FAR, 2004)

3.1.7 Skadestånd och sanktioner

En oriktig anmälan som blir offentlig kan, enligt Moberg (2003), skada företaget. Frågan är om revisorn bär något ansvar för en sådan skada? Om en revisors anmälan om brottsmisstanke enligt ABL leder till skada för bolaget eller någon annan, är revisorn skyldig att ersätta denna skada bara om denne har lämnat felaktiga sakuppgifter till åklagaren trots att han eller hon har haft skälig anledning att anta att uppgifterna var

oriktiga (ABL 15:2 §). Detta innebär att skadeståndsansvar inte inträder redan på grund av att revisorn har gjort en felaktig straffrättslig bedömning när han gjorde anmälan (Prop. 1997/98:99).

FAR (2004) fastställer att om revisorn däremot låter bli att agera och alltså inte underrättar styrelsen om sina brottsmisstankar kan skadeståndsskyldighet komma ifråga enligt de aktiebolagsrättsliga skadeståndsreglerna, förutsatt att företaget åsamkats skada. FAR anger vidare att en revisor som underlåter att göra en anmälan till åklagare efter att ha informerat styrelse inte kan bli skadeståndsskyldig. Revisorn riskerar emellertid ansvar enligt bestämmelserna i RL (2001:883). En revisor som uppsåtligen gör orätt i sin utövning kan av RN förlora sitt godkännande eller sin auktorisation (32 § RL). Åsidosätter revisorn på annat sätt sina skyldigheter får nämnden meddela en varning eller en erinran.

3.2 Ekobrott

Att anmälningsplikten för revisorer reglerats i lag är ett led i kampen mot ekonomisk brottslighet. Denna typ av brottslighet har i dagens samhälle blivit ett utbredd problem. Brottet måste ha skett i någon form av näringsverksamhet för att kunna räknas som ekonomisk brottslighet (Ekobrottsmyndigheten). Denna typ av brottslighet är som regel svår att definiera, förstå och upptäcka. Om företagsledningen medvetet försöker lura revisorn som utför uppdraget är det enligt flertalet revisorer extra svårt att upptäcka och komma till rätta med ekonomisk brottslighet. (Lindgren, 2000)

Revisorer har rätt att tacka nej till uppdrag. Uppdrag från mindre seriösa företagare kan då hamna hos en krets mindre noggranna revisorer som av olika anledningar väljer att åta sig dessa. Detta kan bidra till att brott i dessa bolag inte upptäcks förrän i en konkurs då konkursförvaltaren tar över. Alternativt kan även brotten fly till andra bolagsformer där anmälningsplikten inte är reglerad i lag (Balans, 2000). Om båda dessa problem skriver Larsson (2004) med hänvisning till en kandidatuppsats från Lunds universitet skriven av Albertsson, Avdeitchikova, Berggren & Permsjö (2002).

EBM startade sin verksamhet den 1 januari 1998 och har uppgiften att som åklagarmyndighet bekämpa ekonomisk brottslighet, dels operativt på fältet, dels strategiskt som en stabsresurs till statsmakterna i samhällets samlade kamp mot brottsligheten. Man ger också underlag till regeringen för att informera om ekonomisk brottslighet och om hur denna ska bekämpas. I rollen ingår även att informera om denna typ av brottslighet till massmedia, organisationer, myndigheter och allmänheten. Myndigheten har också till uppgift att kartlägga och analysera den ekonomiska brottsligheten ur ett helhetsperspektiv och ta fram förslag till åtgärder som på effektivaste sätt bekämpar den. (Ekobrottsmyndigheten, 0411)

I statistiken hos EBM över anmälningar, som kommit in från revisorer under 2003 samt fram till och med oktober 2004, är bokföringsbrott överrepresenterat. (Se bilaga 1, tabell 1) Vår kontakt på EBM har informerat oss om att man i denna sammanställning inte skall väga in för mycket i detta. Han menar att revisorn ges rådet att om han/hon skall sätta rubrik på sin anmälan, vilket inte krävs, skall rubricering sättas efter det brott, om flera, som är lättast att bevisa. De anmälningar som kommer in till EBM utan rubricering får ofta rubriken bokföringsbrott då det allt som oftast handlar om detta i eventuell kombination med något annat. Enligt EBM finns även en överrepresentation av anmälningar från de större byråerna.

3.3 Institutionell teori

Inom institutionell teori skiljer man mellan institutioner och organisationer. Institutionerna är spelets regler medan organisationerna är spelarna som spelar spelet. Man skiljer även på formella och informella institutioner (eller begränsningar). Formella institutioner består av nedskrivna regler såsom lagar och förordningar. Informella institutioner utgörs av oskrivna regler såsom sedvänjor och moraliska rättesnören. Organisationer definieras som en grupp individer, exempelvis företag eller intresseorganisationer, som strävar mot ett gemensamt mål. Deras agerande påverkas av institutionernas utformning men samtidigt påverkar och förändrar organisationerna genom sina aktiviteter både medvetet och omedvetet de formella och informella institutionerna. (Lundequist, 1998)

Organisationer måste ofta spela bestämda roller i samhället då omgivningen ställer sociala och kulturella krav på dem. Detta innebär att skapa och vidhålla en yttre fasad för organisationerna. Domineras omgivningen av sociala krav belönas organisationerna för att de anpassar sig till samhällets värderingar, normer, regler och åsikter. Organisationer anpassar sig både till organisationens interna mål och till samhällets värderingar. (Hatch, 2002)

Weick (2001) anser att institutionerna fungerar som en karta åt individer att orientera efter i en upp-och-nervänd värld, samtidigt som de begränsar deras handlingar och orienteringsförmåga och därmed även deras ansvar. Institutionerna reglerar även föreställningar som finns om den sociala världen. De kodar information, löser rutinproblem, ersätter tankemöda och nya ställningstaganden. Kraven som institutionaliseringen ställer på sin omgivning är ofta svåra att värja sig mot.

Douglas (1986) anser att det sätt vi ser på, och förhåller oss till, det som finns runtomkring oss är på förhand bestämt av institutionaliserade normer, föreställningar och färdiga

kategorier. Det är redan färdiga symboliska system och normer för beteende som talar om för människor hur de ska bete sig och vad som är ett lämpligt beteende i olika situationer.

De amerikanska sociologerna Powell och DiMaggio (1991) delar upp institutionell påverkan i tre olika delar och ger dem särskilda benämningar. När trycket att anpassa sig kommer från statliga lagar och regler, handlar det om en *reglerande* institutionell påverkan. När påtryckningarna har sin grund i kulturella förväntningar, till exempel organisationsmedlemmars yrkesutbildning, handlar det om *normativ* institutionell påverkan. En önskan att likna andra organisationer kallas för *kognitiv* institutionell påverkan och förklaras av sociologerna som en reaktion på osäkerhet som kan medföra kopiering av andra organisationers strukturer, handlingsmönster och resultat.

3.3.1 Institutionaliseringsens tre pelare

Spridningssättet för normer och handlingsmönster kan delas upp i tre kategorier, så kallade institutionella pelare. Dessa tre pelare skapar tillsammans tydliga mallar för beteendet i organisationer och i sociala sammanhang, och bidrar på så sätt till en slags konstruktion av verkligheten. Pelarna skiljer sig åt i vad gäller basen av legitimitet, grunden för anpassning, sociala strukturer och rutiner. Dessa tre pelare sträcker sig från det medvetna till det omedvetna, från uttalat tvingande till oavsiktligt ledande, från det som sanktioneras av lagar och regler till det som tas förgivet. (Scott, 1995)

Reglerande pelaren

Den reglerande pelaren består av lagar och regler. Organisationer och individer tvingas anpassa sig till såväl formell som icke-formell påverkan från andra organisationer och individer som de är beroende av. Staten, den mest påverkande av alla organisationer, spelar en nyckelroll genom sin lagstiftning och tillståndsgivning som bestämmer reglerna som institutionen består av. (Powell et al, 1991)

Scott (1995) menar att organisationers och individers handlande kan påverkas av de belöningar eller bestraffningar som kan följa beroende på om uppsatta regler och lagar följs. Denna syn baseras på att individer motiveras att göra de val som de ställs för utifrån den nytta de erhåller.

Normativa pelaren

Denna pelare består i grund och botten av etik och moral. Organisationer och individer är skyldig att följa dessa normer för att inte skapa kaos i samhället. En av de främsta normativa mekanismerna är de moderna yrkesrollerna. Många yrken standardiseras och formas genom statliga, kommunala och andra certifierade yrkesutbildningar och bildar

normativa regler för professionellt handlande. Exempel på sådana yrken är läkare, advokater och revisorer var det bildas en ordning för hur dessa individer ska passa in i sina organisationer. Denna ordning förstärks genom nätverk, inte minst intresse- och branschorganisationer. (Powell et al, 1991)

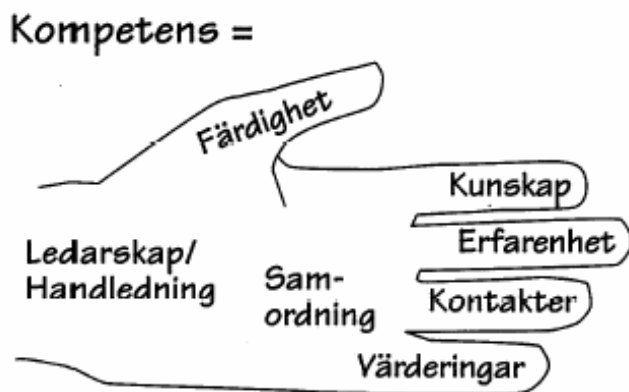
Bortsett från de standardiserade professionsnormerna finns det en speciell kultur på varje arbetsplats. Denna företagskultur är starkt förankrad i företaget och kan ses som själen i verksamheten. Den går i arv från generation till generation. Kulturen består till stor del av oskrivna regler, värderingar och synsätt som genomsyrar hela företaget. Denna kultur är grunden till skapandet av ett gemensamt handlingsmönster över vad som anses acceptabelt eller inte. (Danielsson, 2002)

Kognitiva pelaren

Denna pelare bygger på begreppet imitation. Organisationer och individer jämför sig med och efterapar varandra. Ett beteende som tenderar att förstärkas då de är osäkra på hur de ska agera på acceptabelt sätt. Främst starka och framgångsrika organisationer och individer fungerar då som förebilder. Varje organisation och individ antar omedvetet regler och uppfattningar om verkligheten och om vad som är lämpligt beteende. (Powell et al, 1991)

3.4 Kompetens

Kompetens är ett komplext begrepp som definieras olika beroende på var man söker. I forskning och litteratur används begreppet på ett mångtydigt och oprecist sätt, detta på grund av att det saknas en mer allmänt accepterad definition (Ellström, 1992).

Figur 3.3: Kompetenshanden
Källa: Keen (1991)

Keen (1991) beskriver kompetensbegreppet genom liknelsen med en hand (se figur 3.3). Med detta vill hon visa att kompetens består av flera delar (fingrar) som är beroende av varandra för att fungera. Delarna är färdighet, kunskap, erfarenhet, kontakter och

värderingar som tillsammans utgör en fungerande kompetens (hand). Centralt är behovet av samordning (handflatan) samt att styra, leda och ge näring och energi till dessa delar vilket symboliseras av nervsystemet och blodomloppet.

Ur ett företagsekonomiskt perspektiv är det naturligt i kompetenssammanhang att utgå från förhållandet mellan individen och företaget. Det är viktigt att skilja på dessa två då inte företagskompetensen är lika med summan av alla medarbetares kompetens. (Axelsson, 1997)

Individkompetens

Ellström (1996) redogör för den till individen kopplade kompetensen. Han avser då en individs handlingsförmåga i relation till en viss uppgift, situation eller arbete. Den individuella handlingsförmågan innefattar här såväl kunskaper, intellektuella och praktiska färdigheter, som sociala färdigheter, attityder och personliga egenskaper hos individen. Han delar in lärande i formellt och informellt lärande där det formella är det planerade, målinriktade lärandet och det informella är det lärande som sker i vardagslivet eller i arbetet.

Lärande kan både vara positivt och negativt enligt Ellström. Han menar att lärandet kan ha negativa konsekvenser då det kan leda till en passivisering, underordning eller dequalificering alltså en minskad kompetens. Fenomenet kallas ”inlärld hjälplöshet”. Det positiva lärandet är här det som främjar individens utveckling till exempel genom en utvidgad eller fördjupad kompetens.

Individkompetensen är en kombination av kunskap, erfarenhet, vilja och motivation. Individens kunskaper kan vara av många slag:

- Psykomotoriska faktorer, alltså samspel mellan perception, tänkande, motivation och motorik, exempelvis fingerfärdighet och handlag.
- Kognitiva faktorer, alltså kunskap eller förstånd, exempelvis förmåga att fatta beslut och lösa problem.
- Affektiva faktorer, alltså vilje- eller känslomässiga handlingsförutsättningar, exempelvis engagemang och värderingar.
- Personlighetsfaktorer, alltså personlighetsdrag, exempelvis självförtroende och självuppfattning.
- Sociala faktorer, exempelvis förmåga till samarbete, ledarskap och kommunikation.

En viktig åtskillnad görs mellan kunskaper/färdigheter/egenskaper (attityder, vilja, självförtroende) och kompetens. För att kunna tala om kompetens krävs att individen har förmåga att använda sina kunskaper och färdigheter i specifika situationer. (Axelsson, 1997)

Företagskompetens

Enligt Axelsson (1997) är det möjligt att den till företaget knutna kompetensen över- eller understiger den hos medarbetarna. Företaget kan utnyttja extern kompetens genom nätverk, konsulter eller teknik. Valet av och samspelet mellan, organisatoriska lösningar, teknikval och företagets strategier är viktiga inslag i företagskompetensen.

Företagets kunskapsmassa delas in i fyra huvudområden:

- Forskning och utveckling.
- Koncept, rutiner och procedurer som successivt växer fram i verksamheten.
- Lärförmågan, alltså företagets förmåga att lära in nya beteenden genom anpassning till nya förutsättningar och dess egna förmåga att utveckla ny kunskap och lärande.
- Den individburna kunskapen, alltså den individuella kompetensen och dennes fem beståndsdelar. Det är denna del som medarbetarna förfogar över och tar med sig om eller när de lämnar företaget.

3.4.1 Revisorers kompetens fastställd i lag

I ABL fastslås att ”Endast den som är auktoriserad eller godkänd revisor kan vara revisor i ett aktiebolag. En revisor skall ha den insikt i och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden som med hänsyn till arten och omfattningen av bolagets verksamhet fordras för att fullgöra uppdraget” (10:11§). Vad som menas med auktoriserad och godkänd återfinns i RL, vad som däremot krävs för att uppnå dessa titlar hittas i förordning (1995:665) om revisorer. Sammanfattningsvis krävs det 120 poäng på universitet/högskola samt prov för revisorsexamen för att bli godkänd revisor. Dessutom krävs praktisk utbildning som pågår under minst tre år som följer ett allsidigt sammansatt utbildningsprogram. Kraven för auktorisation är 160 poäng på universitet/högskola samt prov för högre revisorsexamen. Den praktiska utbildningen skall omfatta minst fem år och ska till en viss del omfatta kvalificerad medverkan vid revision av företag som på grund av sin storlek eller av annan anledning är svåra att revidera.

Som ovanstående visar är det höga krav på teoretisk kompetens som RN ställer för att tilldela de skyddade titlarna auktoriserad och godkänd revisor. Individer litar på att revisorn har en teoretisk kompetens då denna finns lagstadgad. Löpande kontrollerar RN även att godkända och auktoriserade revisorer fortfarande är verksamma samt gör en kontroll över revisorns yrkesverksamhet och redbarhet.

3.5 Kapitelsammanfattning

Sedan den 1 jan 1999 är revisorn enligt lag skyldig att till åklagare anmäla misstanke om ekonomisk brottslighet som uppkommer vid revision av aktiebolag. Brottet måste, enligt EBM, ske i någon form av näringsverksamhet för att kunna räknas till ekonomisk brottslighet. De brott som avses är i lagen intagna i en brottskatalog som revisorn ska följa och brottsmisstanken ska riktas mot styrelseledamot och VD men även styrelsesuppleant samt vara förknippat till bolagets verksamhet. Anmälans ska göras vid en bevisgrad av "kan misstänkas" vilket är en låg grad av misstanke.

Revisorn ska i första hand meddela styrelsen men kan även avstå från detta om han/hon anser åtgärden verkningslös. Skulle styrelsen låta bli att avhjälpa felet ska anmälan göras till åklagare och senast två veckor därefter ska revisorn avgå från sitt uppdrag. Enligt ABL 40 § 2 st behöver revisorn ej avgå om brottet avhjälpes, redan anmälts eller är obetydligt. Om misstanken utgör ett brott som föranleder ersättningsskyldighet måste dock anmärkning göras i revisionsberättelsen.

Den institutionella teorin delas in i formella institutioner (nedskrivna regler) och informella institutioner (sedvänjor, moraliska rättesnören) som påverkar individers agerande. Teorin är även uppdelad i tre pelare som skiljer sig åt i vad gäller basen av legitimitet, grunden för anpassning, sociala strukturer och rutiner. Dessa pelare är den reglerande som består av lagar, den normativa som består av etik och moral samt den kognitiva som bygger på imitation.

En revisor i ett aktiebolag måste enligt ABL vara auktoriserad eller godkänd. RN ställer höga teoretiska och praktiska krav för att revisorn ska kunna erhålla dessa titlar vilket är nödvändigt då revisorns kompetens även är reglerad enligt lag. Kompetens kan delas upp efter individ och företag.

4. TEORI

I kapitlet beskrivs den institutionella teorin och dess tre pelare samt revisorns kompetens i samband med anmälningsplikten. En teorimodell om vilka faktorer som vi tror påverkar revisorns anmälningsbenägenhet redovisas samt en förklaring till faktorerna.

4.1 Institutionell teori och anmälningsplikt

Den institutionella teorin kan knytas samman med ämnet anmälningsplikt. Revisorn har av staten blivit pålagd rollen som lagens förlängda arm genom att han/hon i sin yrkesutövning måste agera som representant för polis- och rättsväsendet. Det är inte bara lagen som revisorn måste ta hänsyn till vid sin granskning, han/hon måste även följa uttalanden och rekommendationer om definitionen av ”god sed”.

Reglerande pelaren i undersökningen

Staten är den organisation som fastställer lagar och regler för revisorn. Revisorsyrket är ett yrke som med tiden blir mer och mer reglerat vilket medför en svårare roll för revisorn. Anmälningsplikten är en av de statliga regleringar som pålagts revisorsyrket. Detta dels beroende på att revisorn har den inblick i ett företag som krävs för att brott ska kunna upptäckas, men även för att det ekonomiskt sett inte innebär någon ny belastning för staten eftersom man bara lagt en ytterligare uppgift på en redan befintlig yrkeskår. Att kunna överväga mellan tystnadsplikt och anmälningsplikt samt att ha den kompetens som krävs för detta anses av många vara en för stor uppgift för revisorn.

Normativa pelaren i undersökningen

RN ansvarar för att god revisorssed och god revisionsmed utvecklas på ett ändamålsenligt sätt. God revisorssed syftar främst på normer för revisorernas yrkesmässiga uppträdande (etiska normer) medan god revisionsmed avser normer för hur revisionsuppdrag skall utföras. Vad gäller metodfrågor utvecklas god revisionsmed huvudsakligen genom rekommendationer och liknande uttalanden från revisorernas två intresseorganisationer, FAR och Svenska Revisorsamfundet (SRS). Dessa ska revisorn enligt lag följa i sitt yrkesutövande. FAR och SRS bedriver även utbildning för revisorer och har ett samråd med EBM, främst inriktat på frågor kring revisorernas anmälningsplikt vid misstänkt brottslighet. (Revisorsnämnden)

Bortser revisorn från uttalanden och rekommendationer kan det resultera i en erinran, varning eller i värsta fall ett upphävande av auktorisation eller godkännande. Bokföringsnämnden (BFN) har ansvaret för utvecklandet av god redovisningssed då det på

den statliga sidan samlats i ett organ, (FAR I, 2004). Dessa normer och rekommendationer skapas i första hand utifrån en traditionell tolkning av föreskrifter i lag och andra författningar men tolkningen har även en förankring i faktiskt förekommande bokföring eller redovisning.

Det är viktigt att alla i organisationen agerar mot samma mål (Hatch, 2002). En gemensam förståelse för vad som är ett acceptabelt och meningsfullt beteende skapas i en grupp bland dess medlemmar och resultatet av denna process är företagskulturen. Den ger revisionsbyrån en egen identitet och särskiljer därmed byrån från andra. Även de anställda får en känsla av gemensam identitet och inte minst så skapar den en social stabilitet på byrån. En revisor måste följa den kultur som finns inom byrån för sin egen acceptans. Denna kultur byggs upp genom egna normer och värderingar på byrån och ska genomsyra hela verksamheten. Om revisorn bryter mot dessa regler blir han/hon snabbt utesluten från sin arbetsplats och det kan även resultera i ett uteslutande ur hela yrkeskåren beroende på hur han/hon brutit mot reglerna.

Kognitiva pelaren i undersökningen

Revisorer hänvisar till att det ännu inte etablerats någon praxis inom branschen för anmälningsplikten och därför vet de inte hur de ska förhålla sig till lagen (Balans, 2000). Men att det ännu inte finns så många prejudicerande fall betyder inte att det inte finns någon praxis. Revisorerna har själva utvecklat ett handlingsmönster för anmälningsplikten genom att sätta graden av misstanke högre än vad lagstiftaren avsett, vilket kan ses som praxis. Praxis börjar i detta skede att ta sin form även i prejudicerande fall. Det har exempelvis nyligen fallit en dom i Högsta Domstolen om att en för sent inlämnad årsredovisning utgör bokföringsbrott.

Större revisionsbyråer är oftast föregångarna till normbildandet inom yrket. Man utvecklar kontroller och rutiner i stora byråer som sedan accepteras och används av de mindre byråerna som själva inte har samma möjlighet att kunna utveckla nya acceptabla system. Dessa oskrivna regler och rutiner som skapas utvecklas sedan till normer och praxis genom att intresseorganisationer gör uttalanden och ger ut rekommendationer om hur revisorn ska utöva sitt yrke. Därmed är cirkeln sluten och en god förekommande redovisning och bokföring implementeras i god sed hos yrkesrollen genom FAR, SRS och BFN:s uttalanden och rekommendationer som en revisor enligt lag ska följa. (Danielsson, 2002) Förändringen av normer kan sammanfattas i en process som indelas i fyra olika faser; upptäckt, etablering, attitydbildning och legitimering (Jönsson, 1985, refererad i Karlsson & Svanberg, 2004).

4.2 Revisorns kompetens och anmälningsplikten

Som nämnts i föregående kapitel är revisorns kompetens grundläggande för att förtroende ska uppstå. Den grundläggande utbildning som krävs för att bli auktoriserad eller godkänd ska innehålla 30 poäng juridik men saknar fördjupning inom området straffrätt. En straffrättslig utbildning skulle enligt vår uppfattning hjälpa revisorn att identifiera brott samt effektivisera anmälningsplikten.

Revisionsbranschen har starka drag av både det formella och det informella lärandets delar. Den teoretiska kompetensen, den formella, kommer genom den akademiska utbildningen och den reglerade vidareutbildningen, den informella genom de många nätverk som finns för informationsinhämtning. På de stora byråerna tillämpas ”coachning”, konsultation eller mentorskap som är viktiga och starka delar i det informella lärandet. Att man på större byråer har tillgång till en bredare kompetens kan förklara varför majoriteten av anmälningarna till EBM kommer från stora byråer.

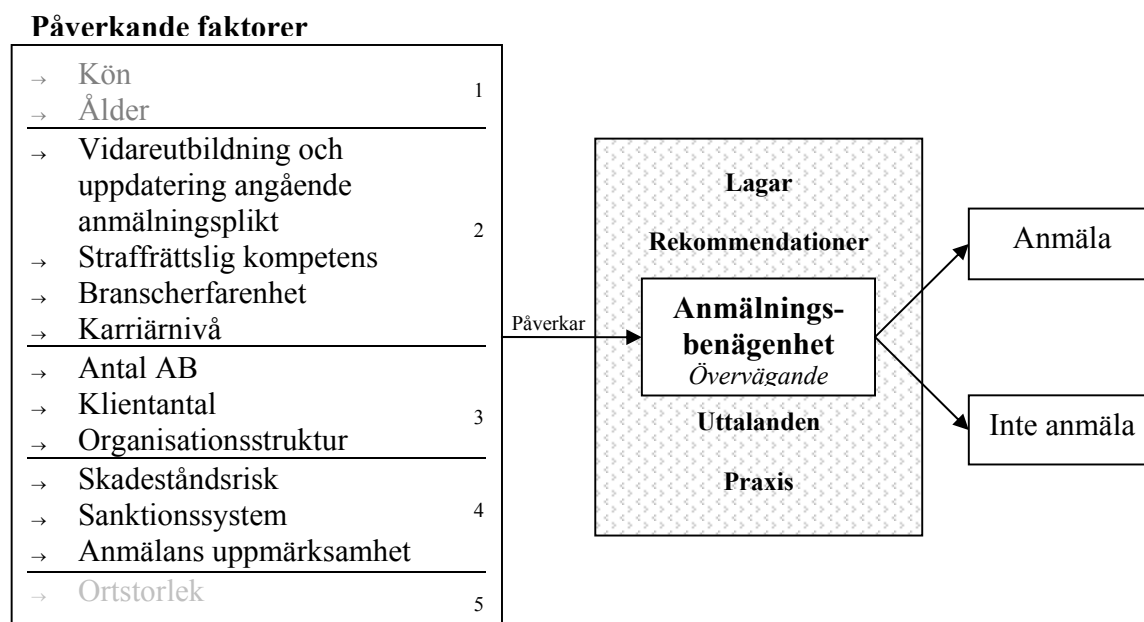
4.3 Teoretisk modell i denna studie

Larssons rapport, (2004), baseras på ett trettiootal intervjuundersökningar omfattande 160 intervjuer med revisorer under åren 1999-2003 samt en stor enkätundersökning. Denna enkätundersökning har vänt sig till 1350 revisorer och har till viss del utformats efter resultaten i intervjuerna. Svarefrekvensen ansågs representativ och innefattade ca 700 revisorer. I denna rapport har inga tydliga samband mellan olika bakgrundsvariabler och nivå på ”anmälningsströskel” kunnat påvisas. Larsson uttalar sig om att ”det går med andra ord inte att utifrån denna enkätundersökning med säkerhet hävda att revisorer av ett visst slag är mer återhållsamma än andra med att anmäla”.

Vi tror dock att dessa samband finns och det är detta vi syftar att studera och utvärdera. Vår teoretiska modell fokuserar till viss del på andra variabler än de som uppmätts i Larssons rapport. De hypoteser vi ställt upp är antaganden som gjorts genom kvalificerade gissningar till viss del uppbyggda på kända fakta som enligt Ejvegård (2003) är ett vanligt arbetssätt. De grundläggande hypoteserna har sin utgångspunkt i att anmälningar om brottsmisstanke gjorda av revisorer är förhållandevis låg i förhållande till den ekonomiska brottslighetens utbredning samt att revisorer i tidigare undersökningar uppgett stora skillnader i tolkningen av lagen (Karlsson et al, 2003).

Modellen bygger på huvudhypotesen att det finns variabler som påverkar revisorns anmälningsbenägenhet. För att kunna studera och utvärdera denna hypotes har vi ställt upp teser (underhypoteser) som vi kan pröva empiriskt. Underhypoteserna bygger på befintliga

teorier men även på egna antaganden och idéer. Alla hypoteser i studien ställs upp som tvåsidiga, detta för att hålla riktningen öppen. I modellen (se figur 4.1) är underhypoteserna de oberoende faktorerna som påverkar den beroende faktorn ”anmälningsbenägenhet”.

Figur 4.1: Teoretisk modell

De oberoende faktorerna i modellen är inte uttömmande och multikollinearitet kan finnas mellan vissa av dem. Vi har delat in dessa variabler i fem grupper efter korrelation med utbrytande av de variabler vi ej lägger fokus på. Vi tror att det även mellan grupperna kan finnas viss korrelation därför placeras alla inom samma ram.

De faktorer vi lägger huvudfokus på i denna studie är ruta två, tre och fyra. Dessa redogörs närmare för nedan. Faktorerna i ruta ett tror vi inte har någon signifikant påverkan på revisorns anmälningsbenägenhet men de är intagna i modellen för att ge en flexibilitet och en öppenhet inför kommande analys. Variabeln ortstorlek, i ruta fem, kan vi inte mäta i denna studie på grund av den empiriska avgränsningen då storstäderna, Stockholm, Göteborg och Malmö inte inkluderas i denna studie. Revisorn övervägande, att anmäla eller inte anmäla, sker även inom ramen av gällande lagar, regler och rekommendationer.

4.3.1 Ruta ett

Kön

Vi tror inte att variabeln kön har någon påvisbar påverkan på anmälningsbenägenheten hos revisorer. Motsatsvis säger en undersökning angående etiskt tänkande, skriven av Eynon,

Hill och Stevens (1996), att man faktiskt kan se skillnader mellan kvinnor och män. Kvinnor är mer benägna att resonera etiskt i större utsträckning än män. Etiskt tänkande kan ha en påverkan även i denna studies modell men detta är inte huvudfokus. Variabelns väsentlighet kommer främst in i bortfallsanalysen.

Ålder

Variabeln ålder kan mäta en nivå av livserfarenhet som påverkar människan och dennes grundläggande värderingar. Variabeln bör främst ha hög korrelation med branscherfarenhet och karriärnivå. Då vi inte avser att gå in på grundläggande värderingar i denna studie väljer vi därför att fokusera på dessa istället och tar endast med denna variabel i undersökningen för att få ett bredare analysperspektiv.

4.3.2 Ruta två

Vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsplikt

Enligt vår uppfattning känner många människor intuitivt hot för det okända. Med ökad kunskap och kännedom om ett fenomen eller en situation minskar detta hot. Detta är ett vanligt förekommande resultat i beteendevetenskapliga studier. Vid anmälningspliktens införande 1999 var en stor del av revisorskåren (47 %) starkt negativa och kritiska till den enligt Larsson (2004). Han skriver vidare att denna kritik har mildrats något till 2003 (34%).

Att kritiken mildrats beror till stor del på att revisorerna nu sett att lagen inte haft den starkt negativa effekt på revisionsuppdragen som först befarats. (Larsson, 2004) Vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsplikten torde öka kunskapen om lagens verkliga innebörd och därigenom öka förståelsen för när åtgärder bör vidtas. De är båda två viktiga beståndsdelar i revisorns kompetensutveckling inom ämnet. Vi tror att de som tagit del av information och deltagit i vidareutbildning inom området är mer anmälningsbenägna än de som inte har det.

H₁: Vidareutbildning och uppdatering påverkar anmälningsbenägenheten

Straffrättslig kompetens

En hög straffrättslig kompetens påverkar igenkännandet av brott och avgörandet av brottets allvarlighet. Variabeln kan påverka åt två håll. Att revisorn besitter en hög straffrättslig kompetens kan leda till att brott upptäcks långt innan de utvecklas till brott enligt definitionen i brottskatalogen. Detta skulle leda till att företaget har en god chans att korrigera sina fel och det aldrig leder så långt så att en anmälan blir aktuell. Motsatsvis skulle denna kompetens göra att de brott som redan skett och där avhjälpande är svårt identifieras snabbare och lättare och detta skulle öka anmälningarna. Vi kommer här att

studera och utvärdera om något påvisbart samband mellan den straffrättsliga kompetensen totalt och anmälningsbenägenheten kan fastställas.

H₂: Straffrättslig kompetens påverkar anmälningsbenägenheten

Fokus ligger dock på en indelning över de olika brotten enligt brottskatalogen. Vi vill konstatera om det finns delar i brottskatalogen som flertalet revisorer anser sig kompetenta att identifiera. Framför allt vill vi se om det finns delar de inte anser sig kompetenta att identifiera. Detta skulle visa på luckor i den straffrättsliga kompetensen men även på områden där möjlighet finns för att öka förståelsen för och tillämpningen av lagen.

Branscherfarenhet

Enligt Nationalencyklopedin brukar man i vardagligt tal med erfarenhet mena ungefär ”på regelmässigt verksamhet eller sinnesiakttagelse byggande kunskap eller färdighet”. Med erfarenhet ökar vanligtvis kunskapen vilket knyter an till resonemanget om vidareutbildning ovan. I Keens kompetensmodell (1991) är erfarenhet en av faktorerna som den totala kompetensen grundar sig på. Vi har valt att inte använda variabeln kompetens då detta skulle vara mycket svårt att mäta utan i stället i modellen ta med mätbara delar av kompetensen så som branscherfarenhet, alltså hur många år revisorn arbetat inom revisionsbranschen.

Variabeln torde mäta en grundläggande kunskap som leder till en ökad trygghet och säkerhet i revisorns besluttande. Genom sin erfarenhet torde revisorn ökat sin kunskap inom ämnet och även sitt tillvägagångssätt då han behöver intern eller extern hjälp vid avvägning. Vi tror därmed att med erfarenheten kommer en beslutsamhet och säkerhet som ökar anmälningsbenägenheten.

H₃: Branscherfarenhet påverkar anmälningsbenägenheten

Karriärnivå

I variabeln karriärnivå ingår både auktoriseringsnivå och partnerskap. Båda dessa torde ha en hög korrelation med variabeln branscherfarenhet och på grund av detta är det denna variabel vi främst fokuserar på. Vi tror inte det kommer att finnas påvisbara skillnader i anmälningsbenägenheten mellan auktoriserade och godkända revisorer, men dock mellan de som är partners i byrån eller inte då partnern har ett annat förhållande till verksamheten. Auktoriseringsnivån är intagen i modellen för att ge underlag till bortfallsanalysen samt för att bredda analysen. En partner torde ha större intresse av lönsamhet och därigenom värna om byråns rykte och klientstock.

H₄: Karriärnivå påverkar anmälningsbenägenheten

4.3.3 Ruta tre

Klientantal

I variabel ingår hur många klienter revisorn aktivt är med och reviderar men också hur många klienter han/hon har huvudansvar för. Denna variabel tror vi har ett samband med storleken på byrån revisorn tillhör samt revisorns erfarenhet. Arbetar revisorn på en stor byrå och har många klienter delegeras troligen stora delar av vissa uppdrag till byråns assistenter. Därmed genomförs revisionen i flera led och risken finns att revisorn förlorar en del av informationen. Vid dessa situationer måste revisorn lita till sina assistenters kompetens. En assistent har inte samma arbetslivserfarenhet som en godkänd eller auktoriserad revisor och därmed inte heller samma erfarenhet av att identifiera brott. Arbetar däremot revisorn på en mindre byrå och har många klienter är möjligheten att delegera vidare ett uppdrag mindre.

Larsson (2004) har i sin rapport nämnt att det finns samband som talar för att revisorer med många klienter i högre grad än andra anmält misstanke om brott. Klientantalet kan visa på den enskilda revisorns arbetsbelastning men även dennes erfarenhet.

H₅: Klientantal påverkar anmälningsbenägenheten

Antal AB

Variabeln innefattar antalet aktiebolag som revisorn aktivt är med och reviderar men även antalet aktiebolag som han/hon har huvudansvar för vid revidering. Ett stort antal klienter med bolagsformen aktiebolag torde tyda på en större erfarenhet och kunskap om de aktiebolagsrättsliga reglerna där anmälningsplikten regleras varför samma resonemang som vid straffrättslig kompetens gäller.

H₆: Antalet aktiebolag påverkar anmälningsbenägenheten

Organisationsstruktur

Vi tror att en revisor agerar olika beroende på om denne kommer från en stor eller liten revisionsbyrå. På en mindre byrå är övervägandet att göra en anmälan eventuellt större då detta innebär att revisorn måste avgå från sitt uppdrag. Därmed går även företaget miste om en klient. Alla revisorer skall vara oberoende men faktum kvarstår, en större revisionsbyrå är inte lika beroende av sina klienter i fråga om arvoden. Där finns även större möjlighet att kunna välja sina klienter och därmed kunna avsäga sig ett uppdrag som man anar kommer att innebära problem.

En större byrå utvecklar och använder sig i större utsträckning av interna rutiner för att hitta fel och oegentligheter i ett tidigt skede. Interna rutiner i mindre byråer tenderar att vara kopieringar av de större byråernas rutiner som vedertagets. Enligt EBM är anmälningar från stora revisionsbyråer procentuellt fler än de från de mindre.

På en mindre byrå måste man vända sig till utomstående expertis i de fall man saknar kompetens på vissa områden. På större byråer finns oftast denna expertis att hämta inom företaget. Genom att utbilda anställda på byrån inom olika områden, eller anställa experter, skaffar sig företaget en bredare kompetens. En mindre byrå har inte samma möjligheter att göra detta som de stora, dels på grund av personalbrist och dels ekonomiskt.

H₇: Organisationsstruktur påverkar anmälningsbenägenheten

4.3.4 Ruta fyra

Skadeståndsrisk

Revisorn kan endast bli skadeståndsskyldig om bolaget åsamkas skada vid anmälan på oriktiga uppgifter eller då meddelande till styrelsen inte gjorts. Därmed torde denna variabel inte styra anmälningsbenägenheten i så stor utsträckning. Vi tror dock att den allmänna uppfattningen och inställningen till skadeståndsrisk är ständigt överhängande revisorns arbete och reflekteras mer eller mindre i alla avvägningar som denne gör. Utifrån ett sådant synsätt skulle revisorn inte bara påverkas av den faktiska utformningen av lagen utan även av den allmänna inställningen av rädsla för repressalier.

H₈: Skadeståndsrisk påverkar anmälningsbenägenheten

Sanktionssystem

De sanktioner som kan drabba revisorn om denne inte respekterar reglerna om anmälningsplikt torde ha en stor inverkan på revisorns agerande. Då en revisor är beroende av sin auktorisation eller sitt godkännande för att kunna utöva sin yrkesverksamhet torde de inte vara beredda att riskera upphävning av denna. Även den mildare graden av sanktion, varning eller erinran från RN kan ha en mycket stark negativt effekt och vara ödesdigert inom en bransch vars hela verksamhet bygger på förtroende. Vi tror utifrån detta att sanktionssystemen är det som har störst effekt på revisorerna i den nuvarande utformningen av lagen.

H₉: Sanktionssystemen påverkar anmälningsbenägenheten

Anmälan ***uppmärksamhet***

Denna variabel har intagits i modellen efter den pilottest vi gjort på enkäten. Den pilottestade revisorn kommenterade att han trodde att den uppmärksamhet och uppståndelse som en anmälan kan leda till kan påverka anmälningsbenägenheten. Uppmärksamheten kan påverka byråns, och revisorns, renommé och framtida klientkontakter. I denna variabel görs ingen indelning efter vilken uppmärksamhet som avses, den kring revisorn, revisionsbyrå eller det reviderade bolaget.

H₁₀: Uppmärksamheten en anmälan kan leda till påverkar anmälningsbenägenheten

4.3.5 Ruta fem***Ortstorlek***

Vi har ej möjligheten att testa denna variabel i undersökningen då ingen av de så kallade storstäderna (Stockholm, Göteborg, Malmö) finns representerade i urvalet. Denna avgränsning är ett medvetet val som motiveras i den empiriska avgränsningen. Vi tror dock att en del av "storstadsmentaliteten" kommer att lysa igenom i de stora revisionsbyråerna där det finns en stark företagskultur i grunden och de största kontoren, om inte självaste huvudkontoret, ligger på någon av dessa orter. Denna kultur torde alltså även finnas på de mindre filialerna inom koncernen.

4.3.6 Scenario om praxis

Som tidigare nämnts är revisorn skyldig att följa lagregler, rekommendationer och uttalanden samt praxis enligt "god sed" så därför är denna del i modellen egentligen självklar. Men efter att ha informerats om nyligen fastslagen praxis vill vi kontrollera om denna verkligen beaktas av revisorn. Genom ett scenario och en tillhörande kontrollfråga tror vi oss få en bild av om revisorer tar till sig den praxis som efterhand utvecklas. En revisor som anser att han/hon tar del av den praxis som utvecklas torde då även svara jakande på scenariot om de skulle anmäla en för sent inlämnad årsredovisning.

4.3.7 Hypotessammanfattning

För att våra underhypoteser ska kunna testas empiriskt har vi fastställt nollhypoteser. Nollhypoteser brukar vanligtvis fastställas som "ingen påverkan" och är formulerade så för att kunna förkastas eller inte förkastas. Om H_0 förkastas är det större sannolikhet att den alternativa hypotesen (H_1) beskriver verkligheten. (Sidney & Castellan, 1988)

- H_{0:1}: Vidareutbildning och uppdatering påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:2}: Straffrättslig kompetens påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:3}: Erfarenhet i branschen påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:4}: Partnerskap påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:5}: Klientantal påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:6}: Antalet aktiebolag påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:7}: Organisationsstruktur påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:8}: Skadeståndsrisk påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:9}: Sanktionssystemen påverkar inte anmälningsbenägenheten
- H_{0:10}: Uppmärksamheten anmälan kan leda till påverkar inte anmälningsbenägenheten

4.4 Kapitelsammanfattning

Revisorns anmälningsplikt har reglerats av staten som kan ses som den starkaste av alla organisationen i den institutionella teorin. Normer och uttalanden från intresseorganisationer angående denna plikt måste revisorn ta hänsyn till för att inte bryta mot ”god sed”. Den egna byråns utvecklade rutiner angående denna skyldighet är ännu en faktor revisorn inte kan bortse från då alla i verksamheten helst ska agera lika. En mer välutvecklad praxis skulle hjälpa revisorn i sitt övervägande angående att anmäla eller inte anmäla brott.

Utifrån en egen teorimodell har hypoteser om vilka faktorer som påverkar revisorns anmälningsbenägenhet ställts upp. Alla faktorer som är medtagna i modellen kommer inte att läggas lika stor vikt vid och vissa kommer inte att kunna mätas alls på grund av uppsatsens geografiska avgränsning. Huvudfokus läggs på variablerna: vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsplikt, straffrättslig kompetens, branschfarenhet, karriärnivå, klientantal samt antal AB som revideras, organisationsstruktur, skadeståndsrisk, sanktionssystem samt anmälanens uppmärksamhet. Ytterligare kontrolleras även om revisorn beaktar nyetablerad praxis. Avslutningsvis sammanfattas hypoteserna för att ge läsaren en resumé av teorimodellen.

5. EMPIRI

Kapitlet är indelat i empirisk metod och empiriska resultat. I metoddelen beskrivs undersöknings- och datainsamlingsmetod samt urval och avgränsningar. Här finns även en redogörelse för enkäten och källkritiken samt våra val av testmetoder. I resultatdelen beskrivs bortfall och utfall.

5.1 Empirisk metod

Det är uppsatsens syfte som ska styra dess inriktning och målsättning, därmed också de metodval som görs (Holme & Solvang, 1997). Med utgångspunkt i problemdiskussionen och syftet vill vi studera och utvärdera variationen i revisorernas anmälningsbenägenhet och för detta har vi valt den så kallade tvärsnittsansatsen. Denna ansats är enligt Saunders et al (2003) lämplig vid undersökningar av akademisk art, som ofta är tidsbegränsade, då den ger en överblicksbild av nuet. Framför allt är surveymetoden en huvudsaklig metod för datainsamling som uppvisar de egenskaper som hör till kvantitativ forskning (Holme et al, 1997). Kvantitativ forskning beskrivs ofta av dess praktiker som att den har en formaliserad struktur, där teorin bestämmer vilka problem och frågeställningar forskarna ska ta sig an, vilka formuleras av hypoteser som härletts utifrån generella teorier (Bryman, 1997).

Förmågan en surveyundersökning har är att generera kvantifierbara data om ett stort antal människor, vilka är representativa för en population i syfte att pröva teorier eller hypoteser. De flesta surveyundersökningarna grundar sig på en bakomliggande design som bland annat brukar kallas för korrelationsstudier. Man samlar då in information om ett segment av befolkningen vid en viss tidpunkt. (Ibid.) Alternativet till survey är en experimentell studie där verkligheten styrs utifrån konstruerade fall och respondenten testas utifrån en experimentvariabel (Saunders et al, 2003).

Vi har valt surveymetoden eftersom vi vill samla in information från ett urval revisorer vid en viss tidpunkt. Vi får genom denna undersökningsmetod möjlighet att peka på sannolika orsakssamband. Informationen kan därmed analyseras utifrån syftet att förkasta eller inte förkasta de orsakssamband som hypoteserna specificerat. De resultat man på så sätt får fram kopplas sedan tillbaka till och införlivas i den teori som utgjorde utgångspunkten för forskningen (Bryman, 1997).

5.1.1 Litteraturstudie

En forskare ska genomföra en litteraturgenomgång av det område som ska studeras för att få, förutom ökad kunskap om forskningsämnet, en överblick över hur tidigare studier förhåller sig till ämnet (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2001). För att få inblick och kunskap kring revisorers anmälningsplikt vid misstanke om brott har en litteraturstudie av ämnet gjorts. Vi började med att gå igenom gamla uppsatser inom samma ämnesområde, dels från Högskolan Kristianstad men också från andra skolor. Detta hjälpte oss att hitta inriktningen på arbetet. Med hjälp av böcker från Högskolan Kristianstads bibliotek har vi fått fram mycket fakta till undersökningen men även från artiklar, ur tidsskrifter som Balans, Apropå, Affärs Världen, Nytt från revisorn, Civilekonomen och från dagspress som Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Via skolans databaser hittade vi relevant information men även sökmotorerna Google och Alta Vista på Internet har varit oss till stor hjälp. Utifrån detta material arbetades en problemdiskussion fram som i sin tur utmynnade i studiens syfte. Ur detta syfte utformades sedan den teoretiska referensramen.

5.1.2 Datainsamlingsmetod

Valet av metod för insamling av data påverkas av de yttre förutsättningarna som exempelvis tid, plats, kostnad och antalet undersökningsobjekt. Det alla insamlingsmetoder har gemensamt är att de frågor som ställs måste vara genomtänkta för att minska risken för missförstånd. (Andersen, 1998) Vi har efter en sammanvägning mellan olika metoders för- och nackdelar valt att göra en enkätundersökning för primärdatainsamlingen. Den största nackdelen med denna mätmetod är att vi inte har någon möjlighet att följa upp de frågor vi ställt (Holme et al, 1997).

Den fördel som har vägt tyngst i vårt avgörande är att vi kommer bort ifrån intervjuareffekten som alltid finns vid intervjuer. Intervjuareffekten är störst vid personliga intervjuer då respondenten upplever allt från kroppsspråk, dialekter, uttal och betoningar samtidigt som han kan mer eller mindre medvetet ljuga av skam eller av behov av att visa att han gör rätt (Christensen, Andersson, Carlsson & Haglund, 2001). Då ämnet vi berör regleras i såväl lag som branschrekommendationer är risken stor att respondenten svarar som lagen eller rekommendationen säger att han/hon skall svara och inte så som han faktiskt tycker eller gör. Att göra en personlig intervju var aldrig aktuellt då urvalet var för högt för att detta skulle vara genomförbart. Enkätstudier är ett enkelt och jämfört med andra undersökningsmetoder mindre kostsamt sätt att nå ut till ett stort antal respondenter (Saunders et al, 2003). Christensen et al (2001) påpekar att postenkäter är det bästa alternativet vid känsliga frågor.

En variant vi dock övervägt är telefonintervju med hög standardisering och strukturering, alltså i princip en enkätundersökning över telefon. Denna metod har inte en lika starkt intervjuareffekt som den personliga intervjun men språkliga betoningar och uttal finns kvar. Metoden övervägdes främst för att den förmodligen skulle höja svarsfrekvensen (Ibid.) men vi bedömde det viktigare att respondenterna kände sig anonyma och förhoppningsvis genom det var mer ärliga.

5.1.3 Urval och avgränsningar

I en kvantitativ metod användes speciella tekniker för urval. Det innebär en kraftig förenkling när vi ska bearbeta informationen, och det gör det också möjligt att med en viss grad av sannolikhet säga hur pass representativa resultaten är, det vill säga i vilken utsträckning resultaten från ett stickprov ger en riktig bild av förhållandet i hela den grupp från vilken urvalet gjorts. (Holme et al, 1997)

Eftersom revisorn i ett aktiebolag måste vara auktoriserad eller godkänd enligt kompetenskraven i ABL 10:11 § har vi valt att enbart vända oss till revisorer med dessa yrkestitlar. Då undersökningen syftar till att studera och utvärdera samband behövs relativt stort urval. Efter diskussioner kom vi fram till att vi inte vill ha extremer, som de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö kan utgöra, med i undersökningen.

Att få ut register över alla ca 4200 auktoriserade och godkända revisorer i Sverige var för oss ekonomiskt ej genomförbart. Vi gjorde en bedömning utifrån tidsramen för arbetet att hundratalet respondenter dock vore genomförbart och samtidigt, med undantag för storstadsvariabeln, vara representativt för branschen som helhet. Efter kontakt med RN valde vi att avgränsa oss geografiskt till Dalarna, där antalet auktoriserade och godkända revisorer vid tidpunkten för undersökningen var 107.

Då vi tagit del av materialet från RN gjordes en sammanställning över hur representativt urvalet var. Denna sammanställning, som återfinns i avvikelseanalysen, visar att urvalet inte är representativt genom fördelningen mellan kvinnor och män samt mellan auktoriserade och godkända revisorer. Vi gjorde dock vid tidpunkten bedömningen att vi genom motivering i den institutionella teorin och den höga standardiseringen i branschen skulle få ett relativt rättvisande resultat med undantag för ortstorleksvariabeln vid en hög svarsfrekvens.

Urvalet minskade något alltefter att arbetet fortskred. Denna minskning beror på att några inte är aktivt verksamma vid dags dato. Detta upptäcktes då vi sökte efter e-mail adresser till respondenterna dels genom FAR och SRS och dels genom personliga kontakter. Antalet

respondenter som föll ur undersökningen redan innan vi påbörjade datainsamlingen var sex stycken. Tre av dessa hade gått i pension eller avvecklat verksamheten i skriven stund, en var mammaledig, en tjänstledig för utlandsjobb och en hade flyttat till Stockholm och ingick därmed inte längre i urvalet. RN:s register uppdateras regelbundet vilket innebär att revisorerna själva måste rapportera förändrade förhållanden för att hålla registrets information korrekt. Två av respondenterna kunde vi inte nå ut till över e-mail så till dessa har vi skickat ut postenkäter. Vi utgick därför från ett urval på 101 respondenter.

5.1.4 Enkäten

Vi valde att utforma enkäten som en webbenkät och via en hemsida sprida enkäten till urvalet genom e-mail. För att öka svarsfrekvensen bör enkäten vara okomplicerad och lättillgänglig (Christensen et al, 2001). Vi använde oss av ett enkätutformningsprogram som underlättade ifyllandet av enkäten för respondenten. Allt denne behövde göra var att klicka på en länk i sitt e-mail och därefter fylla i enkäten. Komplexiteten med att behöva ladda ner enkäten och spara den på datorn för att efter ifyllnad behöva bifoga och skicka tillbaka den lyckades vi nu ta oss runt. Detta hoppades vi, tillsammans med ett personligt brev där vi presenterade vilka vi var, syftet med undersökningen och hur respondenten kunde nå oss om de hade frågor, skulle öka svarsfrekvensen.

En webbenkät är väldigt fördelaktig genom sin snabbhet, kostandseffektivitet, enkelhet och underlättar bearbetning efter datainsamling. (Ibid.) Valet att lägga enkäten på Internet genom en länk har gjorts för att respondenten inte ska känna samma rädsla för datavirus och för att göra det enkelt att besvara den.

En nackdel med det enkätprogram vi använde oss av var att vi inte kunde identifiera vilka som hade svarat. På grund av detta hade vi ingen möjlighet att gå ut med påminnelser. Ytterligare en nackdel var att vi inte kunde utforma alla frågor som vi hade velat då programmet flexibilitet var designmässigt begränsat.

En nackdel med enkäter i allmänhet är att respondenten inte har chansen att få eventuella frågor eller funderingar rörande frågorna besvarade (Ibid.). Bortfall på grund av detta har vi försökt motverka genom att lämna våra kontaktuppgifter i brevet. Problemet med att veta att det verkligen är rätt person som besvarat enkäten har vi försökt undvika genom att direktadressera e-mailed samt tala om i brevet att enkäten vänder sig till auktoriserade och godkända revisorer i dalarna.

5.1.5 Enkätens utformning

Vid utformandet av enkäten (se bilaga 2) utgick vi från vår frågeställning och våra hypoteser i modellen. Vi strävade efter att göra enkäten så lättförståelig och enkel som möjligt för respondenten att svara på. Genom att hålla enkäten kort med endast 20 frågor och ett scenario ville vi undvika att respondenten skulle känna sig stressad eller tröttna. Vi uppskattade tiden för att besvara alla frågor till under 10 min.

Vi strukturerade upp frågorna i en logisk ordning utifrån respondentens perspektiv och inte utifrån modellen. De variabler vi avsett att mäta som haft naturliga fasta svarsalternativ har vi utformat efter dessa medan vi lämnat andra frågor öppna. Syftet att ställa dessa öppna frågor var att kunna se den exakta spridningen bland respondenter innan klassgränserna fastställs inför analyserna. De attitydfrågor som ställts i enkäten har utformats efter en ordinalskala i fem steg, en så kallad Likert-skala, från ”stämmer helt och hållet” till ”stämmer inte alls”. Att vi valde en femgradig skala beror på att vi inte ville tvinga respondenten att ta ställning utan ha möjlighet att visa att denne inte väger åt något håll. I slutet av enkäten hade vi även utformat ett scenario som vi strök på grund av att frågan ej längre var aktuell då den inte mätte det vi avsåg att mäta. Som resultat av detta har även den sista frågan (fråga 20) strukits då den avsåg att analyseras i samband med scenariot. Slutligen hade respondenten möjlighet att yttra sig om enkäten eller annat angående ämnet i fritext.

Ruta ett

Faktorerna *kön* och *ålder* mäts genom fråga *ett* och *två* i enkäten. Dessa är främst med för att en bortfallsanalys skall kunna göras.

Ruta två

Vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsplikten mäts genom frågorna *elva* och *femton*. Den första frågan är en direkt fråga om respondenten deltagit i vidareutbildning angående revisorns anmälningsplikt vid misstanke om brott medan den andra syftar till att fastställa om respondenten aktivt söker information om ämnet. Respondentens *straffrättsliga kompetens* mäts i fråga *tolv* där en indelning har gjorts efter den lagstiftade brottskatalogen. Frågan syftar till att fastställa om det finns mönster i vilka brott revisorerna känner sig säkrast på att identifiera. *Branschferarenhet*, fråga *sex*, är en öppen fråga som syftar till att mäta säkerhet och individuell kompetens. Den sista beståndsdel i ruta två är *karriärnivå* som är indelad i två mätfrågor, fråga *tre* samt fråga *fem*. Den första är en indelning efter auktoriseringsnivå medan den andra kontrollerar om respondenten är partner i byrån eller inte. Detta skulle enligt vår mening kunna ha en påverkan på revisorns ställningstagande då en partner har ett större personligt intresse i byrån.

Ruta tre

Klientantalet mäts dels genom fråga *sju* om hur många av byråns klienter respondenten aktivt deltar i revisionen av och dels genom fråga *nio* där indelning görs efter hur många klienter respondenten har huvudansvar för. Frågorna syftar till att fastställa revisorns arbetsbelastning. Frågorna *åtta* och *tio* är fortsättningsfrågor till de två tidigare där en indelning görs efter hur stor *antal aktiebolag* respondenten reviderar. Med ett högre antal torde en större kännedom om reglerna komma och det är denna vi avser att mäta. *Organisationsstrukturen* mäts i fråga *fyra* efter en indelning i tre fasta svarsalternativ. Indelningen har gjorts så att de fyra stora revisionsbolagen (Deloitte, Ernst & Young, KPMG och Öhrlings) är en kategori. Utöver denna finns ”annan byrå i nätverk” samt ”annan byrå utan nätverk”.

Ruta fyra

Faktorerna i ruta fyra avser att mäta vad som påverkar respondenten mest, *sanktionssystem*, *skadeståndsrisk* eller *anmälans uppmärksamhet*, i dennes övervägande om anmälan skall göras till åklagare. Frågorna har ställts efter en attitydskala och återfinns i enkäten som fråga *sexton*, *sjutton* och *arton*. För att kunna se om det finns någon trend i vilken av dessa tre delas som väger tyngst har detta ställts i en separat fråga *nitton*. Denna fråga var avsedd att ställas som en rangordningsfråga men enkätprogrammet vi använt oss av hindrade detta.

Anmälningbenägenheten

De frågor som mäter det vi i modellen kallar *anmälningbenägenhet* är fråga *tretton* och *fjorton*. I fråga *tretton* mäts först allmänt vilken misstankegrad respondenten känner att han/hon måste ha för att göra en anmälan till åklagare. I fråga *fjorton* görs därefter en detaljerad indelning efter brottskatalogen som syftar till att mäta skillnader efter respektive brott.

Praxis

Vi avsåg även att mäta om fastslagen praxis hunnit sätta sig hos revisorerna genom ett scenario. Enligt EBM (Carlberg, 2004) kommer en dom om för sent inlämnad årsredovisning få stor betydelse i näringslivet. I HD hade det i slutet av oktober fallit en dom där den åtalade ansågs vara skyldig till bokföringsbrott då denne inlämnat sin årsredovisning för sent. Detta skulle enligt EBM fastställa att direkt en årsredovisning var för sent upprättad skulle det anses som ett bokföringsbrott som revisorn var skyldig att anmäla.

Under datainsamlingsfasen upptäckte vi att scenariot tappat sin relevans genom att FAR dagen innan vi skickade ut enkäten gått ut med FAR-meddelande nr 21, 13 december 2004,

om just detta fall till alla revisorer i Sverige. RN uttalade sig i detta meddelande att en övergångsperiod från det tidigare systemet till det nu fastslagna krävdes och att de under denna övergångstid ej aktivt skulle efterforskas om anmälningsplikten i liknande fall åsidosatts. Eftersom frågan inte längre hade något syfte i att testa någon av hypoteserna eller kunde besvara något i vår frågeställning uteslöt vi den helt från arbetet.

5.1.6 Pilottest

Genom den standardisering som en enkät innebär finns det ingen garanti för att den information vi samlar in är relevant för den frågeställning vi har. Om vi upptäcker detta under insamlingsfasen, är det för sent att göra något åt det. Vi har försökt minska denna risk genom att göra utformningen på enkäten enkel och lättförståelig vilket vi försökt fastställa genom att, innan utskick till urvalet, genomföra ett pilottest på en revisor. Detta har gjorts för att vi ska få en uppfattning om hur enkäten uppfattas och tolkas. Revisorn ansåg att enkäten var tydlig och enkel att förstå. Han påpekade vidare att något han trodde kunde påverka anmälningsbenägenheten var all uppmärksamhet som en anmälan kan leda till. Detta har vi tagit till oss och utformat ännu en fråga utifrån denna påpekning som lagts till i enkäten.

5.1.7 Källkritik

Frågan är här om det smugit sig in några systematiska eller slumpmässiga fel och skevheter vid utvecklingen av frågeställningen eller vid insamlandet av information. Skulle vi under undersökningens gång upptäcka att vissa frågeställningar glömts bort eller formulerats fel har vi, eftersom vi använder oss av en enkät som skickas ut till alla respondenter samtidigt, ingen chans att kunna rätta till dessa fel. (Holme et al, 1997)

Trovärdigheten i uppsatsen kan förklaras genom två begrepp: *reliabilitet* som bestäms av hur mätningarna utförs och hur noggranna vi är vid bearbetningen av informationen samt *validitet* som är beroende av vad vi mäter och om detta är utklarat i frågeställningen. (Ibid.) Wallén (1996) skriver att ”Validitet och reliabilitet är mått på hur bra ett mätinstrument eller en mätning är - inte på egenskaper hos mätobjektet”.

Reliabiliteten kan mätas eller bedömas genom en jämförelse mellan oberoende undersökningar av samma företeelse (Holme et al, 1997). En bra mätning ska ge samma värden vid en upprepning av mätningen och skall inte ge slumpmässiga fel. Mätinstrumentets konstruktion och skaltyp styr precisionen och känsligheten av reliabiliteten som är en nödvändig förutsättning för validiteten. (Wallén, 1996)

Vi har i introduktionsbrevet garanterat respondenterna anonymitet för att kunna höja reliabiliteten då vi tror att detta ger oss mer sanningsenliga svar än om respondenten känner

en risk att kunna bli identifierad. Genom att försöka hålla frågorna i enkäten tydlig och konkreta har vi försökt att få en högre reliabilitet eftersom en fråga med litet tolkningsutrymme ger ett mer korrekta svar. Genom att gå ut till 107 respondenter och med hänvisning till den institutionella teorin och branschens standardisering ansåg vi oss ha en god chans att få en relativt rättvisande bild av revisorskåren i Sverige. Ju större antal svar som kan analyseras desto högre reliabilitet får undersökningen.

Förutom att vara reliabel måste informationen också ha en definitionsmässig validitet.

Validitet innebär att operationaliseringen av de teoretiska variablerna måste ha gjorts på ett sådant sätt att den teoretiskt definierade variabeln och den operationaliserade variabeln sammanfaller i så stor utsträckning som möjligt. (Holme et al, 1997)

I enkäten har vi utvecklat frågor som är kopplade till modellen i syfte att kunna visa samband mellan anmälningsbenägenheten och egenskaper och attityder hos revisorn. Genom denna operationalisering har vi försökt koppla samman den empiriska undersökningen och teorin. Varje fråga i enkäten har diskuterats och analyserats igenom för att fastställa om operationaliseringen vi gjort gör att frågan mäter det vi avser att mäta. Då beroendevariabeln ”anmälningsbenägenhet” innefattar mer än ”anmälningsgrad” kan operationaliseringen ses som bristfällig och leda fram till en lägre validitet. Vi har ändå valt att utgå från denna då vi ansett den relativt rättvisande samt empiriskt mätbar.

Efter detta utfördes ett pilottest på en revisor för att få kommentarer på om det fanns några otydligheter enkäten. Innan utskick gjordes justeringar utifrån de kommentarer vi fått.

5.1.8 Val av testmetod

Då de data undersökningen genererat inte håller för statistisk analys kan vi inte utföra statistiska tester. Eftersom fördelningen på många av testvariablerna varit mycket snedvriden, i kombination med en mycket låg svarsfrekvens, är risken stor att de test vi skulle genomföra visar på skensamband. Vi anser därmed att meningsfullheten av dessa tester är låg och har efter diskussion med vår handledare valt att istället beskriva materialet och redogöra för eventuella trender som kan utläsas. För att tydliggöra trender har alla mätvariabler med attitydskala dikotomiserats. Det innebär att ”stämmer helt och hållet” och ”stämmer ganska bra” har kodats om till ”JA” och de övriga alternativen kodats om till ”NEJ”. Detta för att vi vill mäta hur många som uppger att de verkligen påverkas av faktorerna. Som konsekvens av att hypoteserna inte kan testas utelämnas redogörelse för signifikansnivå och de olika testernas för- och nackdelar.

5.2 Empiriska resultat

Vi har valt att göra en tydligare uppdelning genom att först redovisa resultaten undersökningen genererat och därefter avsett ta med de icke-falsifierade hypoteserna till analysen i nästa kapitel. Då vår svarsfrekvens kom att bli väldigt låg och inga statistiskt säkerställda tester kunde genomföras har valt att spekulera kring samtliga hypoteser i analysavsnittet.

5.2.1 Bortfallsanalys

Av de 101 enkäter vi skickade ut fick vi endast svar på 12 st. Av dessa 12 svar var en enkät helt obesvarad med kommentar att revisorn slutat och bland de övriga svaren fanns även en del bortfall på enskilda frågor. Efter en så låg svarsfrekvens som 11 % så kan man spekulera i om några fler pilottest på revisorer skulle kunna ha förbättrat kvalitén på enkäten och därmed ökat svarsfrekvensen. Brister kan finnas i enkäten men ingen av respondenterna har kommenterat detta och därmed vet vi inte om så är fallet.

Den dåliga svarsfrekvensen leder till en diskussion om datainsamlingsmetoden och vad som hade kunnat göras annorlunda. Larsson (2004) skriver att tidigare enkätstudier till revisorer har både i Sverige och internationellt uppvisat relativt låg svarsfrekvens. Han skriver vidare att frågor av känslig natur även kan bidra till bortfall. Eftersom vi gått ut med liknande frågor som Larsson gjorde i sin undersökning ser även vi dessa faktorer som bidragande orsaker till den låga svarsfrekvensen.

Vi har försökt att minska bortfall genom att garantera respondenterna anonymitet dock valde vi att inte tala om i vårt e-mail att vi genom det enkätprogram som vi använt oss av inte kunde identifiera vem svaret kom från. Detta befarade vi skulle minska svarsfrekvensen då respondenten kunde välja att låta bli att svara eftersom det ej kommer att synas vilka som verkligen har svarat. Detta bidrog även i negativ bemärkelse till att vi inte kunde gå ut med påminnelser som vi förmodar skulle ha minskat bortfallet. Enligt Christensen et al (2001) brukar svarsfrekvensen efter en påminnelse hamna på ungefär 50%.

Wallén (1996) påpekar vikten av att bortfallet inte är för stort. Vidare skriver han att undersökning bör göras över om det finns något systematik i bortfallet, det vill säga om vissa grupper är mindre benägna att svara. Det stora bortfallet leder till hög osäkerhet i undersökningen. Vi kommer inte att testa systematiken i bortfallet statistiskt utan beskriva och åskådliggöra det efter de variabler vi har statistik över.

5.2.2 Avvikelseanalys

För att bedöma representativiteten har vi gjort en sammanställning över auktoriserade och godkända revisorer samt kön för att se om svaren motsvarar fördelningen i Sverige eller Dalarna som helhet (se bild 5.1). I figuren har även antalet revisorer skrivits ut för att visa att de olika grupperna skiljer sig stort åt.

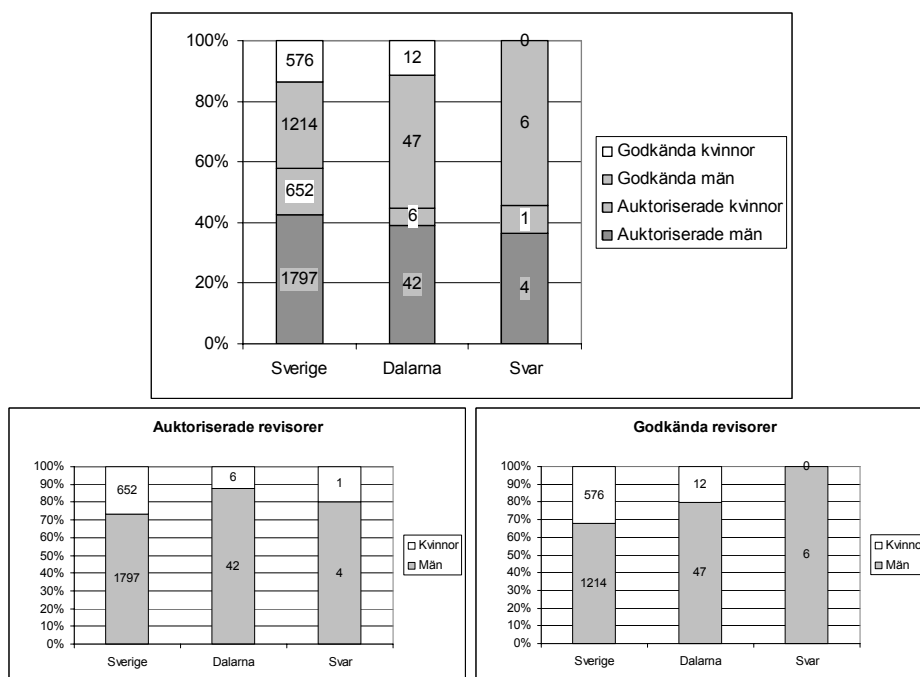

Bild 5.1: Fördelningen mellan kvinnor respektive män samt auktoriserade respektive godkända revisorer

Vi har även gjort en jämförelse mellan åldersfördelningen bland revisorerna i Sverige och de som svarat på enkäten (se bilaga 1, tabell 2). Fördelningen efter ålder har inte kunnat göras för dalarna specifikt då vi ej har tillgång till denna information. I båda dessa sammanställningar är svaret på frågan om representativitet nekande och därmed kan vi utifrån undersökningen inte uttala oss om en större grupp revisorer. Vi kommer således endast att uttala oss om de svar vi fått in och om de trender vi kan utläsa i materialet.

Resultatet av en undersökning blir snedvridet om urvalsramen inte passar ihop i anslutning till målpopulationen (Christensen et al, 2001). Eftersom undersökningen har ett väldigt stort bortfall, hela 89 %, så stämmer urvalsramen inte överens med målpopulationen varken för hela Sverige eller för dalarna vilket ytterligare bekräftar att vi ej kan uttala oss om yrkeskåren generellt. Därmed sjunker validiteten och även reliabiliteten i undersökningen.

5.2.3 Kritik mot datainsamlingsmetod

Med hänsyn till tidsramen för arbetet var vi tvungna att sätta ett datum för när enkäten inte längre skulle vara tillgänglig på hemsidan. Respondenterna fick 9 dagar på sig att svara på enkäten men undersökningen genomfördes precis veckan före julveckan vilket är en ganska hektisk tid för revisorer då många företag snart har årsbokslut. Detta i kombination med en del ledigheter inför julhelgen ser vi som förklaringen till det stora bortfall vi fick i undersökningen.

Vi tror att den låga svarsfrekvensen är en kombination av flera olyckliga faktorer. Något som måste konstateras är att undersökningen inte genererat material som håller statistiskt. Valet att använda enkätprogrammet e-Val utan identifiering av respondenter måste kritiserats nu i efterhand då det gjorts att inga påminnelser kunnat göras. Möjligheten att skicka ut påminnelser hade mest sannolikt höjt svarsfrekvensen och gett oss en starkare statistisk grund att stå på.

Det vi hade kunnat göra för att få ett större material att arbeta med var att när enkäterna kommit in gått ut med kompletterande intervjuer. Att detta inte gjorts beror på arbetets tidsram då detta konstaterande gjordes under jul då inga företag är anträffbara. Den övervägande anledningen till valet postenkäter var att komma bort från intervjuareffekten och att vi ansåg frågan om revisorn följde lagen och rekommendationerna som känslig. Med facit i hand hade det varit bättre att genomföra enkätundersökningen över telefon, det vill säga en telefonintervju med hög standardisering och strukturering. Vi hade då haft en personlig kontakt med respondenterna som gjort det svårare att säga nej. Att låta bli att svara på en enkät är lättare än att säga nej till någon över telefon. En risk med enkäter är att respondenten tänker att ”jag svarar sen när jag har tid” och sedan helt enkelt glömmet bort det. Detta hade gått att avhjälpa vid telefonintervju genom möjligheten att kunna boka tid för en intervju om respondenten inte kunnat besvara frågorna direkt.

5.2.4 Empiriskt utfall

Vi kommer här att sammanställa de empiriska resultaten. Påpekas skall att svarsfrekvensen varit så låg att vi inte kan uppfylla syftet att utvärdera samband mellan variablerna och anmälningsbenägenheten som vi mäter som misstankegrad. Konsekvensen av detta blir att det här görs en beskrivning av materialet med påpekan på eventuella trender som kan urskiljas. De diagram och tabeller som inte tas med i kapitlet återfinns i bilaga 3. I de diagram där fler respondenter angett samma svar visas detta med en siffra bredvid punkten.

Ruta ett

Kön & Ålder

Diagram 5.2 visar fördelningen mellan kön och ålder i förhållande till den misstankegrad respondenterna uppgett. Ur detta kan spridningen i respondenternas svar utläsas. Männen, som är tio till antalet, har en stor spridning i sina svar som ligger mellan 50 och 100 %. Den enda kvinnliga respondenten har uppgett misstankegraden 40 %. Nämnas kan att den som uppgett högst misstankegrad är den yngsta mannen medan den som uppgett den lägsta är den enda kvinnan.

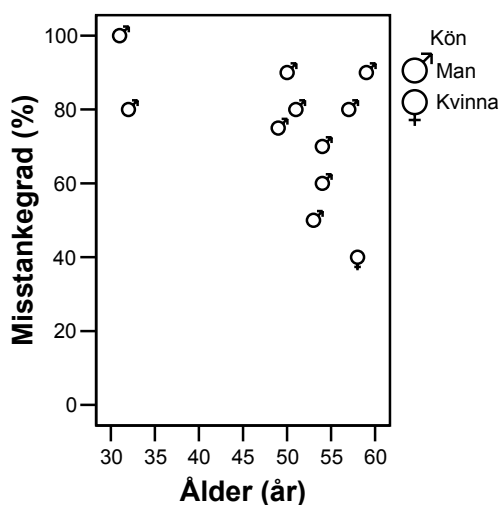

Diagram 5.2: Fördelning mellan kön och ålder

Ålder har i materialet hög korrelation med branschfarenhet så som vi trodde men dock inte med karriärnivå (se bilaga 3, sammanställning 1)

Ruta två

Vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsplikt

Av de elva respondenterna är det tre som uppgett att de inte tagit del av vidareutbildning angående anmälningsplikten. Dessa tre har alla uppgett en hög misstankegrad (70, 80 och 90 %). Mot dem ställs de nio som har vidareutbildat sig där spridningen är mycket större. Respondenternas svar sträcker sig från 40 till 100 % med kvartil ett och tre på 55 respektive 85 % samt medianen på 77,5 %. Endast en av respondenterna har uppgett att denne inte tar del av och sätter sig in i skrivelser som berör anmälningsplikten. Denna respondent har uppgett en anmälningsgrad på 90 %. Spridningen bland de som tar del av skrivelser är liknande den angående vidareutbildning. Skillnaden är att kvartilerna ligger på 60 respektive 80 %. Den respondent som har svarat att han inte tar del av skrivelser har deltagit i vidareutbildning. (Se diagram 5.3 samt bilaga 3, sammanställning 2)

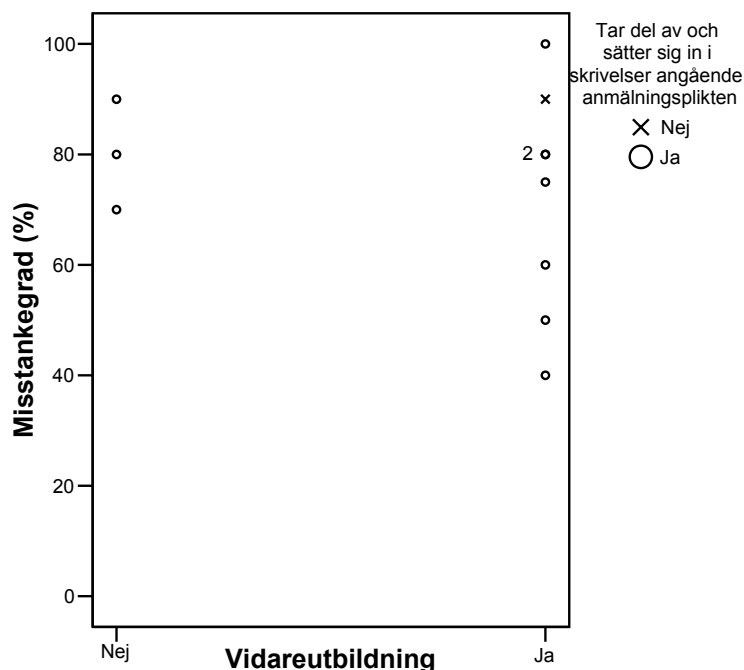

Diagram 5.3: Vidareutbildningens samt uppdaterings påverkan på anmälningsbenägenheten

Straffrättslig kompetens

Diagram 5.4 visar vilka brott i brottskatalogen respondenterna svarat att de känner sig ha straffrättslig kompetens att identifiera. Det enda brott som alla besvarat att de kan identifiera är bokföringsbrott. Därefter kommer skattebrott och förskingring. Det brott i brottskatalogen minst antal respondenter uppger att de kan identifiera är olovligt förfogande.

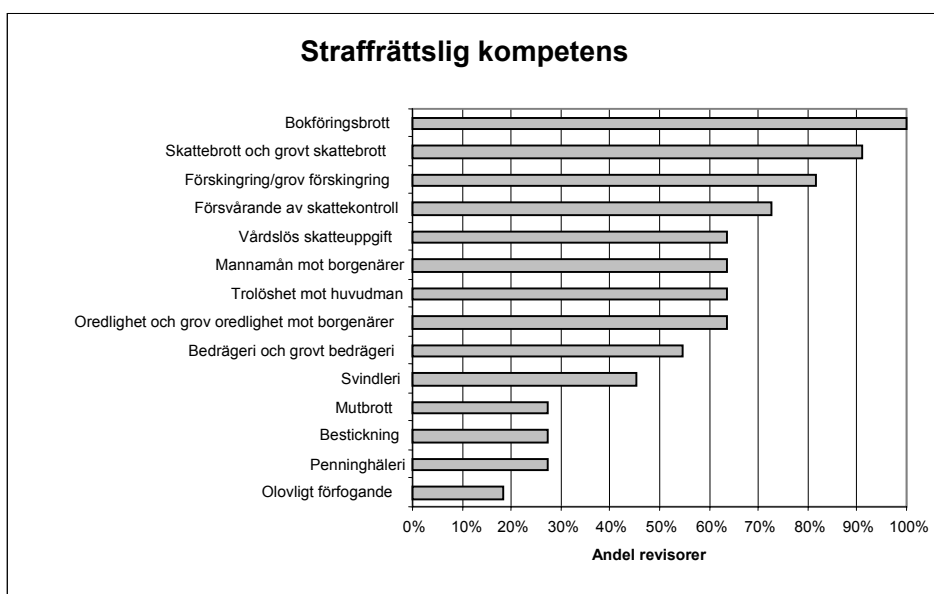

Diagram 5.4: Revisorns straffrättsliga kompetens

Om man sätter antalet delar av brottskatalogen respondenten känner straffrättslig kompetens att identifiera i relation till misstankegraden finns en mycket svag trend i materialet. Denna kan tala för att den straffrättsliga kompetensen minskar misstankegraden, men spridningen i materialet är dock stor. En respondent som anser sig ha straffrättslig kompetens att identifiera tio brott har uppgett en misstankegrad på 100 %. Den svaga trenden redovisas i diagrammet som en streckad linje. Den respondent som ansett sig ha kompetens att identifiera alla brott har en misstankegrad på 80 %. (Se diagram 5.5)

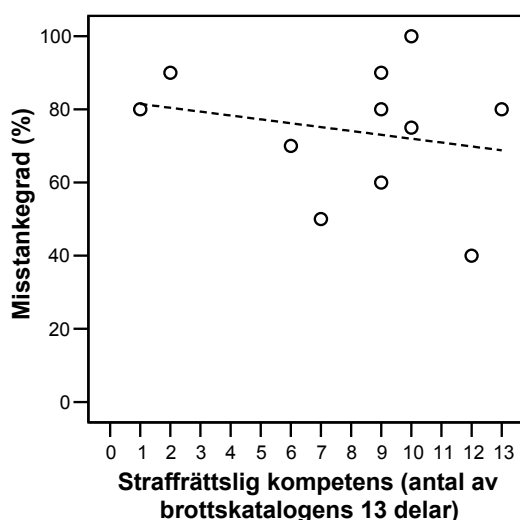

Diagram 5.5: Straffrättslig kompetens påverkan på anmälningsbenägenheten

En indelning efter anmälningsbenägenhetens variation mellan olika brott är svårsammanställd. Allmänt verkar inte respondenterna kunna eller vilja göra en indelning mellan olika brott. Många har svarat samma misstankegrad på alla brott medan andra svarat 100 % på de mer svåridentifierade brotten. Vid en jämförelse mellan den generella misstankegrad respondenterna angett och ett medel efter den detaljerade sammanställningen visar sig alla medel ligga lika eller högre än den generella.

Branscherfarenhet

I en sammanställning över hur många år respondenterna arbetat inom branschen och deras misstankegrad kan ett visst samband anas. En svag trend finns i materialet som talar för att erfarenhet sänker misstankegraden och därmed ökar anmälningsbenägenheten. Denna trend kan bero på slumpen. (Se diagram 5.6)

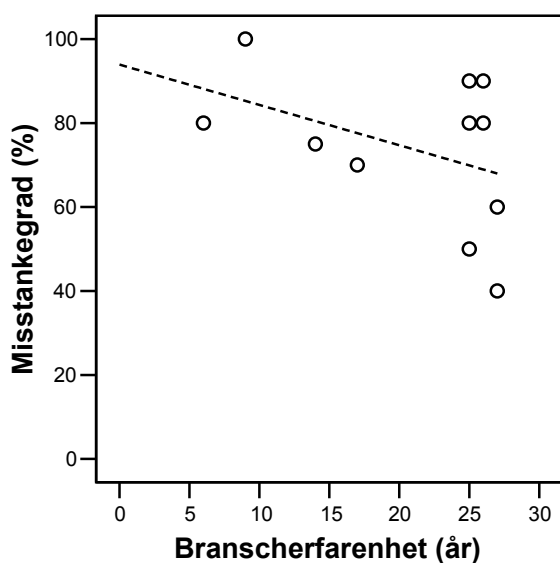

Diagram 5.6: Erfarenhetens påverkan på anmälningsbenägenheten

Karriärnivå

Inga tydliga trender kan ur materialet utläsas mellan anmälningsbenägenhet och respondenternas karriärnivåer. Spridningen i svaren är dock större bland de som inte är partners. (Se bilaga 3, sammanställning 3)

Ruta tre

Klientantal och antal AB

Vid en sammanställning av materialet för ”antalet klienter revisorn har huvudansvar för” samt ”antalet AB revisorn har huvudansvar för” kan hög korrelation konstateras. Samma gäller ”antalet klienter revisorn aktivt deltar i revisionen av” samt ”antalet AB revisorn aktivt deltar i revisionen av” (se bilaga 3, sammanställning 4). Denna korrelation leder till att vi enbart använder oss av de mätvariabler som rör antalet aktiebolag då anmälningsplikten endast berör denna bolagsform.

En av respondenterna har inte lämnat fullständiga uppgifter i denna kategori av frågor därför har vi uteslutit dennes svar i sammanställningen. Utifrån de 10 återstående respondenternas svar kan inga trender utläsas vare sig mellan misstankegraden och antalet AB revisorn aktivt är med och reviderar eller mellan misstankegrad och antalet AB revisorn har huvudansvar för. (Se bilaga 3, sammanställning 4).

Organisationsstruktur

Av respondenterna arbetar alla utom två på någon av de fyra stora byråerna vi valt att kalla "Big Four". Dessa två arbetar i "annan byrå i nätverk" respektive "annan byrå utan nätverk". Utifrån dessa enskilda svar kan inga trender ses. Spridningen visas i diagram 5.7.

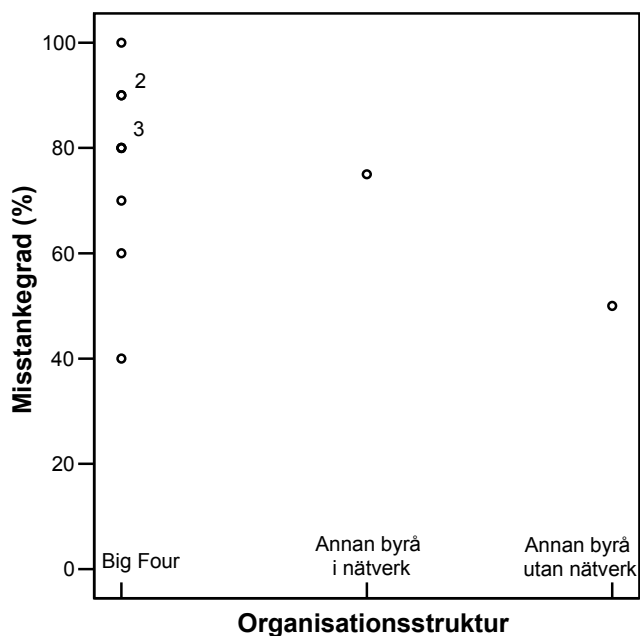

Diagram 5.7: Organisationsstrukturens påverkan på anmälningsbenägenheten

Ruta fyra

Skadeståndsrisk, sanktionssystem och anmälningsuppmärksamhet

Av de elva respondenterna anger åtta att de påverkas av skadeståndsrisk, nio att de påverkas av sanktionssystemen men endast tre att de påverkas av uppmärksamheten som en anmälan kan leda till. På frågan om vilken av dessa tre som väger tyngst och alltså påverkar mest uppger fem att det är skadestånd medan både sanktionssystem och uppmärksamhet får tre svar vardera. (Se bilaga 3, sammanställning 5)

Vid en indelning efter vad som påverkar respondenterna mest kan en trend utläsas. De som påverkas mest av sanktionssystemen tenderar att ha en lägre anmälningsströskel än de som påverkas av skadeståndsrisk. De som tenderar att ha högst anmälningsströskel är, med undantag av en respondent, de som anger att uppmärksamheten en anmälan kan leda till är det som påverkar övervägandet mest. (Se diagram 5.8)

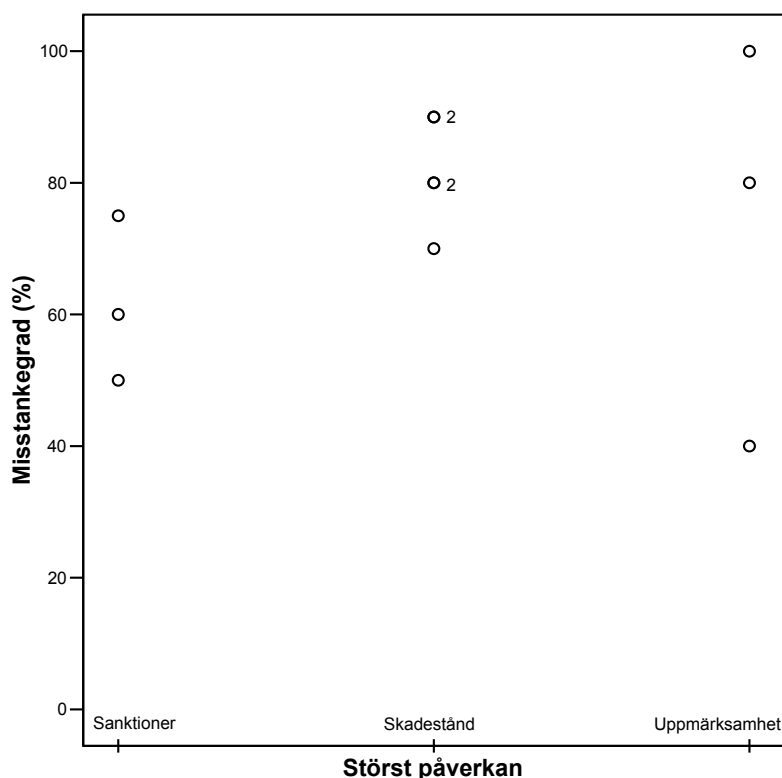

Diagram 5.8: Sanktioner, skadeståndsrisk och uppmärksamhetens påverkan på anmälningsbenägenheten

Kommentarer från respondenter

Fyra av respondenterna utnyttjade möjligheten att i slutet av enkäten kommentera ämnet under ”synpunkter eller ytterligare kommentarer”. En passade på att uttrycka sin negativa inställning till anmälningsplikten och skriver:

”Hur man som revisor skall kunna bedöma det som en åklagare har mångårig utbildning för synes mig vara att ålägga en yrkeskår felaktiga arbetsuppgifter”

En av respondenterna skriver:

”Begreppet straffrättslig kompetens är problematiskt, jag anser mig ha kompetens att förstå lagtexten men som icke jurist är det tveksamt om jag har straffrättslig kompetens. Ställt utom allt tvivel innebär att den fällande dom kommer på åklagarens åtal men som revisor skall jag anmäla redan vid kan misstänkas vilket är en låg grad. För mig är den lika för alla brotten.”

Med detta låter respondenten oss förstå att denne är väl insatt i lagens begrepp samtidigt som uttrycket ”straffrättslig kompetens” som vi valt att använda oss av i enkäten är svårtolkat.

En respondent kommenterar själva tillvägagångssättet vid misstanke:

”Vid misstanke om brott sker alltid avstämning med jurist innan vidare åtgärder vidtas. Innan anmälan sker till åklagare meddelas styrelsen som får möjlighet att vidta lämpliga åtgärder. Oerhört få fall blir föremål för övervägande att anmälas till åklagare”

Den sista respondentens kommentar handlar om praxis och revisorns straffrättsliga kompetens:

”Som nämns ovan kommer antagligen någon form av ”branschpraxis” att utvecklas över tiden. Vi får hoppas att intresseorganisationerna (SRS och FAR) är aktiva och bevakar våra intressen. Kan också ifrågasättas om revisorn i det enskilda fallet har kunskap och kompetens att bedöma ”graden” av misstänkt brott.”

5.3 Kapitelsammanfattning

I denna kvantitativa studie används en tvärsnittsansats för att få en överblick över nuet. För datainsamlingen har vi använt oss av surveymetoden då vi gått ut med en enkät till alla auktoriserade och godkända revisorer i dalarna. Denna grupp bör kunna ses som relativt representativ för hela branschen. Enkäten utformades som en webbenkät vilket uteslöt möjligheten att kunna gå ut med påminnelser då dataprogrammet inte kunde identifiera vilka respondenter som svarat. Ett pilottest på en revisor gjordes för att få en uppfattning om hur enkäten uppfattades och tolkades. Validiteten och reliabiliteten ansågs före undersökningen ligga på en acceptabel nivå men då den genererade data inte visade sig hålla för statistiska analyser ansågs meningsfullheten med att testa materialet låg då dessa tester inte skulle hålla någon hög nivå av trovärdig.

Det stora bortfallet på 89 % i undersökningen kan förklaras med att revisorer innan jul har en mycket hektisk tid samt att vi inte kunnat påverka svarsfrekvensen genom att gå ut med påminnelser. Med hänvisning till Larsson (2004) är revisorer en yrkesgrupp som är mindre benägna att svara på enkäter. Genom en avvikelseanalys kan vi konstatera att grupperna ”revisorer i Sverige”, ”revisorer i dalarna” samt ”våra respondenter” skiljer sig stort åt i könsfördelning samt auktoriseringsnivå.

Då syftet att studera och utvärdera samband, mellan variablerna och anmälningsgraden som kan gälla för hela revisorskåren, inte kan uppfyllas på grund av den låga svarsfrekvensen har endast eventuella trender i materialet beskrivits. En del av respondenterna har utnyttjat möjligheten i enkäten att kommentera ämnet anmälningsplikt, vilka redogjorts för sist i kapitlet.

6 ANALYS

I kapitlet analyseras den teoretiska modellens oberoende variabler och trenderna i de empiriska resultaten utifrån ett samhällsperspektiv. Resonemang förs utifrån tänkbara utfall och dess påverkan på anmälningsbenägenheten och lagens efterlevnad.

6.1 Utfall

Uppsatsens syfte var att studera och utvärdera om variationen i anmälningsbenägenheten bland revisorer berodde på individuella egenskaper och attityder. För att uppnå syftet ställdes hypoteser upp för empiriska test. Även anmälningsbenägenhetens variation mellan olika brott skulle studeras. Syftet har inte uppnåtts då vi inte kan dra generella slutsatser, med statistisk säkerhet, ur det material vi fått in. Vi har dock i det empiriska resultatet visat på trender som kan bero på att samband existerar och kommer här att analysera dessa ur ett samhällsperspektiv.

Nedan återfinns den teoretiska modellen (se bild 6.1). De trender vi sett i materialet som pekar på att vissa faktorer faktiskt har en inverkan på revisorns anmälningsbenägenhet är markerade i modellen.

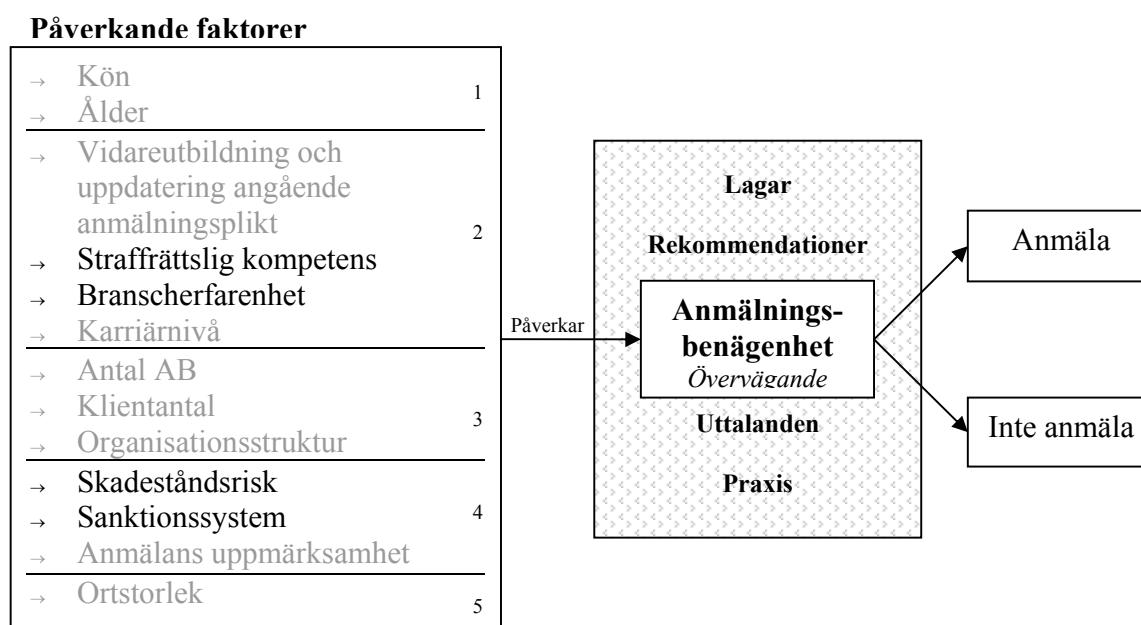

Bild 6.1: Teoretisk modell utifrån datamaterialet

6.1.1 Ruta ett

Kön och ålder

Då vi endast har fått in svar från en kvinna kan inga uttalanden om trender utifrån vårt material göras. Kvinnan är dock den respondent som angett den lägsta misstankegraden för att anmäla brott.

Samhället strävar mot jämlikhet och ett tillstånd utan skillnader mellan kvinnor och män. Vår mening är att i vissa fall bör dessa skillnader ej motverkas utan uppmärksammas och dras nytta av. Låt oss ändå anta att kvinnor inom revisionsyrket generellt har en lägre tröskel för att anmäla. Detta antagande kan motiveras genom undersökningen genomförd av Eynon et al (1996), där påståendet att kvinnor är mer benägna att tänka etiskt, skulle kunna leda till en omfördelning av arbetsuppgifter inom yrkeskåren. Om uppgifterna skulle indelas efter egenskaper beroende på kön och arbetsteam sätts samman efter en lika fördelning av män och kvinnor som är specialiserade inom olika områden torde detta effektivisera revisionen.

Vi kan i materialet se att ålder och erfarenhet har ett starkt samband. Logiskt sett borde dessa faktorer ha hög korrelation då erfarenheten bygger på upplevelser. Ju äldre en person är desto mer har denna upplevt och därmed fått ett större kunnande.

6.1.2 Ruta två

Vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsskyldighet

Inga trender kan utläsas om att en revisor som deltagit i vidareutbildning samt tar del av skrivelser om anmälningsskyldigheten är mer anmälningsskyldig. Enligt vår uppfattning bör revisorer som är insatta i ämnet veta hur de ska tolka lagreglerna som berör anmälningsskyldigheten och därmed ha en lägre anmälningsskyldighet. Tolkningssvårigheterna av lagen som revisorer upplever bör minska med lärdomen om ämnet. Om detta fortfarande upplevs som en svårighet anser vi att en förändring av utbildningen krävs.

Straffrättslig kompetens

Som tidigare nämnts finns i bilaga 1 en sammanställning över de anmälningar som kommit in till EBM. Vi vill här, trots informationen vi fått från vår kontakt på EBM, påpeka sambandet med respondenternas svar i undersökningen. Det enda brott som alla respondenter uppgett sig ha straffrättslig kompetens att identifiera är bokföringsbrott, vilket är naturligt då detta är revisorns huvudområde. Vi tror att de brott som ingår i brottskatalogen och som begås medvetet ofta genomförs via ett bokföringsbrott. Detta skulle kunna vara en del av förklaringen till att 77 procent av de anmälningar som gjorts till EBM fått denna rubricering. Vidare återfinns skattebrott och försvårande av skattekontroll

högt upp i både tabellen över anmälningar och i diagrammet om revisorns straffrättsliga kompetens.

Den mycket svaga trenden i att misstankegraden minskar i samband med att den straffrättsliga kompetensen ökar tror vi i allmänhet är starkare. Ett större bildande inom ämnet torde innebära att revisorn tidigare kan identifiera brott och därmed tidigarelägga avhjälpande genom att antingen meddela styrelsen eller anmäla till åklagare. Detta skulle leda till att färre brott upptäcks i ett så sent skede som när konkursförvaltare stigit in.

Om samband finns mellan vilka brott revisorerna anmäler och vilka denne anser sig kunna identifiera kan debatten vändas och fokusera på detta. Det viktiga är inte att konstatera sambandet utan att gå vidare och se möjligheten till vilka förbättringar som kan göras genom denna insikt. Då revisorer, enligt debatten, generellt inte anser sig ha den straffrättsliga kompetens som krävs för att identifiera brotten i brottskatalogen anser vi att en ytterligare juridisk del om straffrätt bör läggas till den grundläggande utbildningen. Ett alternativ kan vara att se över brottskatalogen i lagen för att se om det är meningsfullt och verkningsfullt att ha denna indelning.

Branscherfarenhet

Som tidigare nämnts har variabeln hög korrelation med respondenternas ålder. Återknytning till teorin och begreppet kompetens, som säger att erfarenhet är en del av begreppet kompetens, gör att diskussionen om bildande ovan tillämpas även här. Om trenden i materialet är korrekt går detta att använda för att effektivisera tillämpandet av lagen. Erfarenheten är svår att påverka men går att använda vid utformandet av revisions-team och i internutbildningssammanhang. Detta görs redan inom branschen på de flesta områden och anmälningsplikten behöver då endast betonas lite mer för att effekten skall uppnås. Det största problemet ur ett samhällsperspektiv blir att få branschen som helhet att sänka anmälningsströskeln för att komma närmare EBM:s tolkning av lagen. Det bästa sättet att göra detta är enligt oss att antingen förtydliga lagen eller att visa allvaret med den genom repressalier då den ej efterlevs.

Karriärnivå

Vi kan ur materialet inte påvisa att det finns någon skillnad mellan anmälnings-benägenheten hos godkända och auktoriserade. Det anser vi heller inte att det ska kunna finnas då den grundläggande kunskapen enligt samhället ska vara samma mellan dessa två grupper. Skillnaden i den akademiska samt den praktiska utbildningen ska inte påverka då anmälningsplikten enligt lag ska ingå i revisorns utbildning i ett tidigt skede. Däremot borde en revisor som är partner i byrån och därmed delägare till viss del ha samma perspektiv som vilket ägare av ett företag som helst. Han/hon har då ett primärt intresse av

att byrån ska kvarhålla ett gott anseende för att locka nya klienter till verksamheten samt att bibehålla de klienter man har. Den uppmärksamhet som en anmälan leder till kan skada byråns rykte och renommé.

Ur ett samhällsperspektiv skall inte detta fenomen få existera då revisorer skall vara oberoende och självständiga. Skulle det statistiskt visa sig att en revisor är mindre anmälningsbenägen på grund av att denne är partner i byrån kan det även här bli nödvändigt att se över lagstiftningen. Generellt vill en ägare att verksamheten ska vinstmaximeras, men enligt lagen ska alltså revisorn stå neutral till detta. Kan man verkligen utgå från att revisorer har den egenskapen eller är en omformulering av lagen nödvändig?

6.1.3 Ruta tre

Klientantal och antal AB

Materialet visar som tidigare nämnts inga trender vid en jämförelse av antal AB revisorn är med och reviderar, respektive har huvudansvar för, i förhållande till misstankegraden. Vi tror dock att med vanan att utöva revision i aktiebolag kommer även en djupare kunskap inom de aktiebolagsrättsliga reglerna. Då det bara är dessa som innefattar anmälnings-skyldighet vid misstanke om brott för revisorn så torde revisorer med mer erfarenhet inom detta område ha en lägre misstankegrad och därmed tidigare göra en anmälan.

Ett högt antal klienter kan i negativ bemärkelse leda till att revisorn blir så överbelastad att hans förmåga att utföra sitt arbete korrekt förhindras. Vid en sällning av revisionsuppdrag försvinner antagligen de mindre seriösa bolagen som uppvisar tendenser att inte följa de lagar och regler som finns. Därmed slussas dessa vidare till en krets mindre noggranna revisorer som förmodligen är mindre anmälningsbenägna.

Organisationsstruktur

Vi vet att de stora byråerna är överrepresenterade bland de som har inkommit till EBM med anmälningar. Vi vet dock inte om detta uttalande tar hänsyn till den procentuella fördelningen revisorer som arbetar på stora byråer i förhållande till små. Om denna avvägning gjorts talar det för att de stora byråerna har någon egenskap som leder till en lägre anmälningsströskel. Vi avsåg att mäta om denna egenskap var det stora interna nätverk som omger dem. Vi kan dock inte säga något om detta utifrån materialet. Om vi ändå spekulerar i att så är fallet kan detta bli intressant för hur den allmänna misstankegraden ska kunna påverkas. Om man lyckas identifiera vad det är som gör dem mer anmälningsbenägna får man en större förståelse för hur området ska angripas för att verkningsfulla resultat ska uppnås.

6.1.4 Ruta fyra

Skadeståndsrisk, sanktionssystem och anmälans uppmärksamhet

Inom företagsekonomiska studier talar man om morötter och piskor för att företagsledningen skall göra vad de av ägarna förväntas göra. För revisorn finns ingen tydlig morot för att anmäla brott, viktigare blir då piskornas makt. Skadeståndsrisk och sanktionssystemen är, beroende på sin utformning, starka maktmedel för att reglera revisorns anmälningsplikt.

Fem av elva respondenter uppger att det är skadeståndsrisk som påverkar deras övervägande mest, vilket vi tycker är konstigt då reglerna är utformade som de är. En anledning till detta kan vara att revisorer har svårt att avgöra när skadeståndsreglerna infaller. Carlberg (2004) skriver i sin artikel:

”Revisorer som inte ingriper kan granskas av revisorsnämnden och drabbas av disciplinära påföljder. De riskerar också att bli stämnda på betydande belopp i civilrättsliga processer. Ett exempel är en revisor i Prosolvias som stämts på 1,4 miljarder kronor för att han inte ingrep i tid mot förhållanden som senare avslöjades.”

Vår uppfattning är att skadeståndsansvaret i detta fall inte handlar om anmälningsplikten utan om att den auktoriserade revisorn avgett en ren revisionsberättelse, trots att han kände till eller borde ha känt till bristerna i bolaget. Han har därigenom gett aktieägarna ett lugnande besked när affärerna ifrågasattes av pressen. Detta visar att debatten inte alltid hålls isär på de olika delar som kan leda till skadeståndsansvar.

Vi trodde att det skulle vara sanktionssystemen som skulle vara ytterst påverkande. Om det inte är så kan det bero på att RN inte har vidtagit så mycket åtgärder mot revisorerna i avseende på anmälningsplikten. I skriven stund har endast en varning givits (Johnson). Skulle detta stramas åt tror vi revisorerna snabbt skulle rätta in sig i ledet och följa de rekommendationer som finns. Detta skulle då resultera i att de så kallade ”mindre noggranna” revisorerna får svårare att utöva sin verksamhet. Det som talar för att vi kan ha rätt i vårt antagande är att de respondenter som uppgett att de påverkas mest av sanktionssystemen är den grupp som har den lägsta anmälningströskeln.

Den uppmärksamhet som en anmälan kan leda till kan vara av flera slag. Den uppmärksamhet som det reviderade företaget kan drabbas av skall inte påverka revisorns avgörande om misstanken är befogad. Uppmärksamheten som revisionsbyrån drabbas av skulle inte bli en påverkande faktor om sanktionssystemen stramades åt då dessa påverkar hela revisorns yrkesroll.

7. SLUTSATS

Kapitlet innehåller en synopsis av analysen. Vidare återfinns våra egna reflektioner och spekulationer som väckts genom undersökningen. Förslagen på fortsatt forskning grundar sig i undersökningens brister men även i intressanta vinklingar av ämnet som utvecklats under uppsatsskrivandet.

7.1 Synopsis

Inga tydliga samband eller statistiskt säkerställda trender kan konstateras utifrån denna studie. Det som dock har framkommit är svaga trender. Utifrån dessa grundas våra åsikter om hur anmälningsplikten eventuellt kan förbättras.

Om skillnader i anmälningsbenägenheten beroende på kön kan påvisas skulle en effektivisering av området, förslagsvis genom arbetsuppgiftsfördelning mellan män och kvinnor, kunna effektivisera revisionen i helhet och därigenom även anmälningsplikten.

Då EBM:s tolkning, av vilken anmälningsgrad uttrycket ”kan misstänkas” har, inte överensstämmer med hur branschen agerar skulle man genom att förtydliga lagen eller visa allvaret med den genom disciplinära åtgärder kunna sänka anmälningsströskeln hos revisorerna. Att tillföra en ytterligare del i den grundläggande utbildningen, med inriktning på straffrätt, kan hjälpa revisorn att identifiera brott och därmed tidigarelägga dennes agerande. Revisorn skulle känna sig säkrare i sin yrkesroll och direkt kunna avgöra brottets allvarlighet.

Lagen har av oss, som så många andra, kritiserats som otydlig och alternativet att göra denna tydligare har framlagts. Vi har genom arbetets gång flera gånger reflekterat över lagens relevans. En revisor ställs inför många avväganden då rollen är väldigt reglerad. Han/hon har inte bara anmälningsplikt samt tystnadsplikt att iaktta utan även självständighet och oberoende enligt lagreglerna. Vi anser det inte rimligt att reglera revisorn så långt som att denne inte får blanda in några känslor eller personliga egenskaper i sitt yrke.

Majoriteten av anmälningar, från revisorer till EBM, kommer från stora byråer. Kan man identifiera vilka faktorer som påverkar de större byråerna att anmäla i större utsträckning skulle man vara närmare lösningen att sänka anmälningsgraden för branschen som helhet. Om RN skulle bli hårdare i sitt utdömande av disciplinära åtgärder mot revisorer, som avstått från att fullgöra sin skyldighet att anmäla när brott kunnat misstänkas, skulle det enligt vår mening kunna driva revisorn till att tidigare ta ställning till om brott begåtts.

7.2 Egna reflektioner

Vi ställer oss frågan om lagens efterlevnad klassas som viktig samt om begränsningen till bolagsformen aktiebolag ger efterfrågad minskning av den ekonomiska brottsligheten i det svenska näringslivet. Flera oberoende undersökningar har visat att revisorerna generellt har en högre anmälningströskel än den definition som EBM har av rekvisitet "kan misstänkas". Frågan är då om den grad av misstanke som EBM anger är den som ska tillämpas av revisorerna. Branschen torde redan utvecklat en praxis då det gått fem år sedan lagen infördes. Om denna praxis är "fel" enligt lagen måste något göras för att förändra den. Exempel på detta är att RN stramar åt tyglarna genom disciplinära åtgärder.

Debatten har fokuserat mycket på att anmälningarna från revisorer är för få. Vår mening är att anmälningarna borde öka över en tidsperiod. Under denna tid sker en förändring i företagen som leder till en högre medvetenhet och kunskap om vad som är rätt och fel. Detta bör resultera i att det inte finns plats kvar för de "mindre seriösa" företagen. Anmälningstatistiken borde vid någon punkt nå sin topp och därifrån minska som en konsekvens av detta. Vid det skedet skulle lagen ha nått sin fulla effekt och potential. Nu på senare tid har några artiklar efterfrågat en mer nyanserad debatt. Många revisorer anger att det inte är anmälningarna i sig som fokus skall läggas på utan andra effekter som lagen ger. Bland detta kan nämnas att företagen, med revisorns hjälp, blir mer noggranna, att avhjälpande många gånger sker samt att många revisorer anger att de påtalat anmälningssplikten för att lägga kraft bakom ett påpekande.

Att revisorn använder anmälningssplikten som ett påtryckningsmedel bör ur ett makroekonomiskt perspektiv uppfattas som positiv. Ur samhällssynpunkt kan detta vara mer effektivt och ekonomiskt än anmälningarna i sig. Om den ekonomiska brottsligheten kan förebyggas genom att företagen är medvetna om att de har ögonen på sig, eller genom att revisorn hittar dessa fel tidigt och de kan avhjälpas, minskar även de ekonomiska skadorna beräknat i pengar. Sådana skador kan exempelvis vara skatter och avgifter som staten går miste om, vilket kan ge oanade effekter eftersom vissa sektorer i samhället nästan enbart drivs av statliga inkomster.

Slutligen har vi reflekterat över om anmälningssplikten är en viktig del av revisorns yrkesroll. Revisorer tillhör en yrkesgrupp som är väldigt reglerad. Vi har i vår analys tagit upp idén att revisorns utbildning skall utökas för att möta lagens krav på kunskap och kompetens inom ytterligare ett område. Något som måste tilläggas då är att nyttan av detta måste vägas gentemot flera andra faktorer. Någonstans måste en gräns dras för vad en revisor ska klara av och vara ansvarig för.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Då vår undersökning genererat så få svar skulle vi gärna vilja se en upprepning av undersökningen för att kunna få svar på om vår modell samt våra hypoteser kan bekräftas. Undersökningens brister som påpekats kan rättas till och förhoppningsvis ge ett rättvisande resultat. Intressant vore även att undersöka om högskolor/universitet har eller planerar att anpassa sin utbildning för revisorer sig efter de nya reglerna angående anmälningsplikten.

REFERENSLISTA

- Albertsson, L, Avdeitchikova, A, Berggren, K & Permsjö, J**, (2002), *Revisorns anmälningsplikt – revisorns roll efter dess införande*, Kandidatuppsats, Företagsekonomiska institutionen: Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.
- Andersen, I**, (1998), *Den uppenbara verkligheten – Val av samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, ISBN: 91-44-00627-6.
- Andersson, S, Johansson, S & Skog, R**, (2004), *Aktiebolagslagen – En kommentar. Del II 10-19 kap*, Med supplement 3, april 2004, Nordstedts gula bibliotek.
- Axelsson, B**, (1997), *Kompetens för konkurrenskraft. Källor, drivkrafter och metoder för kompetensutveckling i företag*, SNS Förlag, ISBN: 91-7150-606-3.
- Balans**, (2000), En (o)möjlig revisorsroll?, nr 1.
- Bryman, A**, (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur AB, ISBN 91-44-00265-3.
- Carlberg, P**, (2004), *Svenska Dagbladet Näringsliv*, Sena årsredovisningar = bokföringsbrott, 041119
- Christensen, L, Andersson, N, Carlsson, C & Haglund, L**, (2001), *Marknadsundersökningen handbok*, 2:a uppl, Studentlitteratur AB, ISBN 91-44-00533-4.
- Danielsson, C**, (2002), *Kulturkraft*, Uppsala Publishing house, Uppsala, ISBN 91-7005-247-6.
- Douglas, M**, (1986), *How institutions think*, Syracuse University Press, Syracuse, ISBN: 0-815-60206-5.
- Ejvegård, R**, (2003), *Vetenskaplig Metod*, Studentlitteratur AB, ISBN 91-44-36612-4.
- EBM**, (2003), *Vissa praktiska tillämpningsfrågor med anknytning till en revisors åtgärder vid misstanke om brott*, (PM), Stockholm: Ekobrottsmyndigheten.
- Ekobrottsmyndigheten** (online), Accessdatum: november 2004, Tillgänglig på <URL:<http://www.ekobrottsmyndigheten.se>>
- Ellström, P-E**, (1992), *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet*, Fritzes, ISBN: 91-38-92209-6.
- Ellström, P-E**, (1996), *Arbete och lärande – Förutsättningar och hinder för lärande i dagligt arbete*, Arbetslivsinstitutet, ISBN: 91-7045-327-6.
- Eriksson, L & Wiedersheim-Paul, F**, (2001), *Att utreda, forska och rapportera*, uppl. 7, Liber ekonomi, ISBN: 91-47-06385-8.

- Eynon, G, Hill, N.T & Stevens, K.T**, (1996), *Journal of Business Ethics* 16 1297-1309, *Factors that Influence the Moral Reasoning Abilities of Accountants: Implications for Universities and the Profession*.
- FAR**, (2004), *Ekonomiska brott i aktiebolag - revisorns handlingsplikt enligt ABL*, FAR förlag AB, Stockholm, ISBN: 91-89678-19-2.
- FAR I**, (2004), *2004 FARs samlingsvolym del I*, FAR Förlag AB, Stockholm, ISBN: 91-89678-17-6.
- FAR II**, (2004), *2004 FARs samlingsvolym del II*, FAR Förlag AB, Stockholm, ISBN: 91-89678-18-4.
- Hartman, J**, (2001), *Grundad teori: Teorigenerering på empirisk grund*, Studentlitteratur, Lund, ISBN: 91-44-00652-7.
- Hatch, M.J**, (2002), *Organisationsteori – moderna, symboliska och postmoderna perspektiv*, Studentlitteratur, Lund, ISBN: 91-44-02128-3.
- Hayes, R.S, Schilder, A, Dassen, R & Wallage, P**, (1999), *Principles of Auditing: An international perspective*, Berkshire, England, McGraw-Hill, ISBN: 0-07-709532-4.
- Holme, I.M & Solvang, B.K**, (1997), *Forskningmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, ISBN: 91-44-00211-4.
- Johansson, L-G**, (2003), *Introduktion till vetenskapsteorin*, Bokförlaget Thales, ISBN: 91-7235-037-7.
- Johnson, Y**, *Fiasko för nya lagen – revisorer anmäler inte brott*, Webbartikel, Accessdatum: 041130, Tillgänglig på <URL:<http://www.civilekonomen.civilekonomerna.se/templates/CEArticle.asp?id=4478>>
- Jönsson, S.A**, (1985), *Eliten och normerna: drivkrafter i utvecklingen av redovisningspraxis*, Doxa ekonomi, Lund, ISBN: 91-578-0188-6.
- Karlsson, S, Larsson, A & Shibru, G**, (2003), *Anmälningsplikt vid misstanke om brott – en studie om revisorer i Göteborg*, Magisteruppsats, Företagsekonomiska institutionen: Handelshögskolan vid Göteborgs universitet.
- Karlsson, C & Svanberg, C**, (2004), *Sambandet mellan redovisning och beskattning – frågan om en frikoppling och dess institutionella struktur*, Magisteruppsats, Ekonomiska institutionen, Linköpings Universitet.
- Keen, K**, (1991), *Vad är kompetens?*, Mitt förlag, Malmö, ISBN: 91-87164-15-9.
- Korsell, L.E & Nilsson, M**, (2003), *Att förebygga fel och fusk – metoder för reglering och kontroll*, Norstedts Juridik, ISBN: 91-39-10628-4.
- Larsson, B**, (2004), *Revisorernas anmälningsskyldighet*, Rapport 2004:4, Brottsförebyggande rådet.

- Larsson, K, Ljunggren, E, & Peterson, J**, (2002), *Så tolkar revisorns anmälningsplikten – har någon praxis utvecklats?*, Magisteruppsats, Ekonomihögskolan: Växjö universitet.
- Lindgren, S-Å**, (2000), *Ekonomisk brottslighet – ett samhällsproblem med förhinder*, Studentlitteratur, Lund, ISBN: 91-44-01312-4.
- Ljung, C & Stetler, C**, (2000), *Så tycker revisorerna om den lagstadgade anmälningsplikten, Balans 8–9*.
- Lundequist, P**, (1998), *Innovationssystem, institutionell teori och ekonomisk geografi, Nordisk samhällsgeografisk tidskrift*.
- Moberg, K**, (2003), *Bolagsrevisorn*, Andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, ISBN: 91-39-00757-X.
- Powell, D & DiMaggio, P**, (1991) *The new institutionalism in organizational analysis*, Chicago: the university of Chicago press, ISBN: 0-226-67708-7.
- Proposition 1997/98:99**, *Aktiebolagets organisation*.
- Revisorsnämnden** (online), Accessdatum 041210, Tillgänglig på <URL:http://www.rn.se/inforam.htm>
- RevU 4**, (2003), *Revisorns åtgärder vid misstanke om brott*, Uttalande från FARs revisionskommitté.
- Santeson, S**, *Tystnadsplikten och god revisorssed*, Webbartikel, Accessdatum:041114, Tillgänglig på <URL:http://www.far.se/balans/tystnad>
- Saunders, M, Lewis, P & Thornhill, A**, (2003), *Research Methods For Business Students*, Financial Times/Prentice Hall, 3rd Ed, ISBN: 0-273-65804-2.
- Scott, W.R**, (1995), *Institutions and organizations*, Sage publications, Thousand Oakes, CA, ISBN: 0-8039-5652-5.
- SOU 1995:44**, *Aktiebolagets organisation*, Delbetänkande av Aktiebolagskommittén, Stockholm:Fritzes.
- Sunesson, B**, (2002), *Svenska Dagbladet Näringsliv*, Få revisorer anmäler ekobrott, 021111.
- Sidney, S & Castellan, N.J.Jr**, (1988), *Nonparametric statistics for the behavioural sciences*, McGraw-Hill, New York, 2nd Ed, ISBN: 0-07-057357-3
- TT Nyhetsbanken**, (2004), *Få revisorer anmäler brottsmisstankar*, 040913.
- Wallén, G**, (1996), *Vetenskapsteori och Forskningsmetodik*, Studentlitteratur AB, ISBN: 91-44-36652-3.
- Weick, E.K**, (2001), *Making sense of the organization*, Blackwell Publishing, U.K, ISBN: 0-631-22317-7

BILAGA 1: ANMÄLNINGAR EBM OCH REPRESENTATIVITETSTABELL**Tabell 1:** Anmälningar som kommit in till EBM

Brott:	Antal	Procent
Bokföringsbrott	139	76,8%
Brott mot aktiebolagslagen	13	7,2%
Skattebrott	10	5,5%
Försvårande av skattekontroll	6	3,3%
Olovligt förfogande	3	1,7%
Bedrägeri	2	1,1%
Urkunds förfalskning	2	1,1%
Brott mot speciallagstiftning	1	0,6%
Förskingring	1	0,6%
Mannamån mot borgenär	1	0,6%
Osant intygande	1	0,6%
Svindleri	1	0,6%
Trolöshet mot huvudman	1	0,6%
Totalt	181	100,0%

Tabell 2: Fördelning efter ålder

Sverige:	<30	30-39	40-49	50-59	60-69	>69	Totalt
Aukt: Män	0,1%	13,9%	23,5%	27,4%	7,8%	0,7%	73,4%
Aukt: Kvinnor	0,3%	9,6%	10,5%	5,2%	1,1%	0,0%	26,6%
	0,4%	23,5%	34,0%	32,6%	8,9%	0,7%	100,0%
Godk: Män	1,9%	11,8%	14,6%	25,4%	12,4%	1,8%	67,8%
Godk: Kvinnor	2,1%	9,7%	6,6%	9,2%	4,2%	0,4%	32,2%
	4,0%	21,5%	21,2%	34,6%	16,6%	2,2%	100,0%
Svar:	<30	30-39	40-49	50-59	60-69	>69	Totalt
Aukt: Män	0,0%	0,0%	0,0%	80,0%	0,0%	0,0%	80,0%
Aukt: Kvinnor	0,0%	0,0%	0,0%	20,0%	0,0%	0,0%	20,0%
	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Godk: Män	0,0%	33,3%	16,7%	50,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Godk: Kvinnor	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	0,0%	33,3%	16,7%	50,0%	0,0%	0,0%	100,0%

BILAGA 2: ENKÄT OCH INTRODUKTIONSREVEEnkät angående revisorns anmälningsplikt vid misstanke om brott**1. Kön?**

Kvinna Man

2. Ålder?**3. Auktoriseringsnivå?**

Auktoriserad Godkänd

4. Vilken typ av byrå jobbar Du för?

- Big Four (Deloitte, Ernst & Young, KPMG och Öhrlings)
- Annan i nätverk
- Annan utan nätverk

5. Är Du partner i byrån?

Ja Nej

6. Hur många år har Du arbetat inom branschen? (svar i antal)**7. Hur många av byråns klienter deltar Du aktivt i revisionen av? (svara i antal)****8. Hur många av dessa är aktiebolag? (svara i antal)****9. Hur många klienter har Du huvudansvaret för vid revisionen? (svara i antal)****10. Hur många av dessa är aktiebolag? (svara i antal)**

11. Har Du deltagit i vidareutbildning angående revisorns anmälningssplikt vid misstanke om brott?

Ja Nej

12. Anmälningssplikten gäller brott intagna i en speciell brottskatalog. Nedan finns en uppräknig av dessa. Kryssa i de brott Du känner att Du har straffrättslig kompetens för att identifiera?

- Bedrägeri och grovt bedrägeri
- Penninghäleri
- Svindleri
- Förskingring och grov förskingring
- Olovligt förfogande
- Trolöshet mot huvudman
- Oredlighet och grov oredlighet mot borgenärer
- Mannamån mot borgenärer
- Bokföringsbrott
- Bestickning
- Mutbrott
- Skattebrott och grovt skattebrott
- Vårdslös skatteuppgift
- Försvårande av skattekontroll

13. Revisorns anmälningssplikt vid misstanke om brott gäller om brott "kan misstänkas". Du har fått en misstanke under en pågående revision och Du anser det verkningslöst att meddela styrelsen. Om Du nu försöker bortse från din generella inställning till anmälningssplikten, hur säker skulle Du behöva vara för att göra anmälan till åklagare? Svara på en procentskala mellan 0 och 100 där 100 motsvarar "ställt utom allt rimligt tvivel".

14. Om Du nu tar ställning till samma resonemang som i föregående fråga men Du delar upp ditt svar efter indelningen i brottskatalogen. Svara även nu på en procentskala mellan 0 och 100. Så här säker känner jag att jag behöver vara innan jag anmäler...

Bedrägeri/grovt bedrägeri

Penninghäleri

Svindleri

Förskingring/grov förskingring

Olovligt förfogande	<input type="text"/>
Trolöshet mot huvudman	<input type="text"/>
Oredlighet/grov oredlighet mot borgenär	<input type="text"/>
Mannamån mot borgenärer	<input type="text"/>
Bokföringsbrott	<input type="text"/>
Bestickning	<input type="text"/>
Mutbrott	<input type="text"/>
Skattebrott och grovt skattebrott	<input type="text"/>
Vårdslös skatteuppgift	<input type="text"/>
Försvårande av skattekontroll	<input type="text"/>

.....

Här kommer ett antal påståenden som vi ber dig ta ställning till. Svara med det alternativ som bäst motsvarar din inställning.

.....

15. Jag tar del av och sätter mig in i skrivelser som berör anmälningsplikten (ex artiklar, PM, uttalanden och rekommendationer) Stämmer...

- Helt och hållet
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Inte särskilt bra
- Inte alls

16. De sanktioner som Revisorsnämnden kan utdöma angående anmälningsplikten påverkar mig i mitt övervägande om anmälan till åklagare. Stämmer...

- Helt och hållet
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Inte särskilt bra
- Inte alls

17. Det skadeståndsansvar som jag kan drabbas av om jag felaktigt anmäler misstanke om brott påverkar mig i mitt övervägande om anmälan till åklagare. Stämmer...

- Helt och hållet
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Inte särskilt bra
- Inte alls

18. Den uppmärksamhet som en anmälan kan leda till påverkar mig i mitt övervägande om anmälan till åklagare. Stämmer...

- Helt och hållet
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Inte särskilt bra
- Inte alls

19. Vilken av faktorerna påverkar dig mest?

- Sanktionerna från Revisorsnämnden
- Skadeståndsansvaret
- Uppmärksamheten anmälan kan leda till

20. En välutvecklad praxis angående anmälningsplikten påverkar mig i mitt övervägande om anmälan till åklagare. Stämmer...

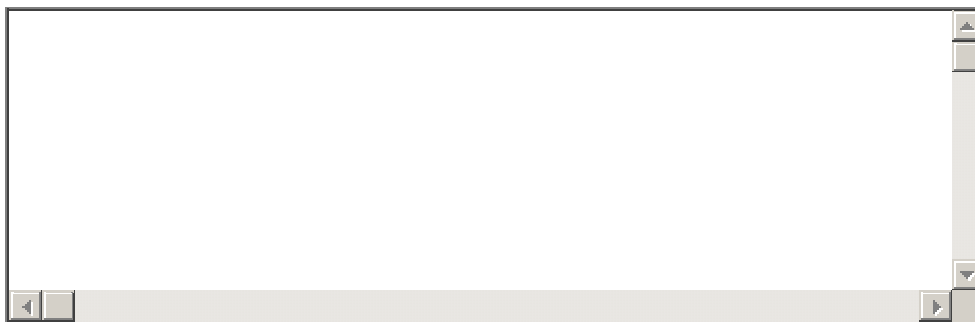
- Helt och hållet
- Ganska bra
- Varken bra eller dåligt
- Inte särskilt bra
- Inte alls

.....
Slutligen vill vi att Du tar ställning till ett scenario.
.....

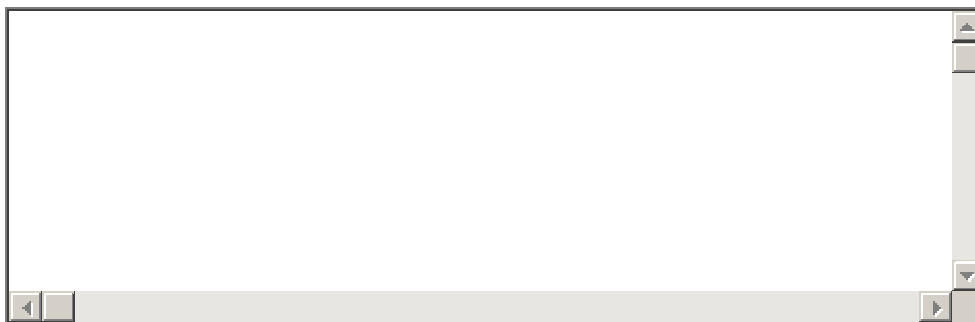
Ett aktiebolags räkenskapsår slutar 31 december. Du är revisor åt detta bolag och har varit i kontakt med dem ett flertal gånger angående att deras årsredovisning ännu inte kommit in. Vid kontakterna har det utlovats en färdig årsredovisning inom kort. Dagens datum är nu den 5:e juli och ännu har ingen årsredovisning från företaget lämnats in. Anmäler Du?

Ja Nej

Varför/varför inte?

.....
Har du någon synpunkt eller ytterligare kommentar till denna enkät, skriv gärna ner dem här:

KONTAKT: CHRISTINA OCH MONICA, fec630@hotmail.com

Hej!

Skulle vi kunna få låna 10 minuter av Er tid?

Vi är två studenter som läser vid Högskolan Kristianstad och vi skriver just nu vår kandidatuppsats med inriktning mot redovisning och revision. Vår uppsats är en studie av revisorns anmälningsbenägenhet vid misstanke om brott och vi behöver nu Er hjälp.

Det vi vill att Ni ska göra är att fylla i vår enkät med då just Er medverkan är väldigt viktig för oss. Enkäten är länkad i detta brev så det enda Ni behöver göra är att klicka på länken nedan. Denna länk är tillgänglig till och med 22:e december kl 18:00.

Vi garanterar att Era svar hanteras helt konfidentiellt. Vi har i denna undersökning använt oss av enkätprogrammet e-Val som avpersonifierar alla svar som skickas in. Inga uppgifter på enskilda personer kommer därmed att kunna lämnas ut och inga sammanställningar kommer att kunna göras där enskilda svar kan utläsas. Därmed hoppas vi på så sanningsenliga svar som möjligt.

Detta mail skickas ut till alla auktoriserade och godkända revisorer i Dalarna. Har Ni frågor angående enkäten kan Ni maila oss direkt på: fec630@hotmail.com, eller kontakta oss via telefon på: 070-XXXXXXX

Vi tackar ER för att Ni genom att svara på denna enkät har gjort en av årets sista goda gärningar!!

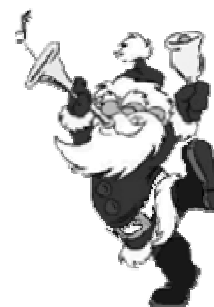
Klicka på länken nedan:

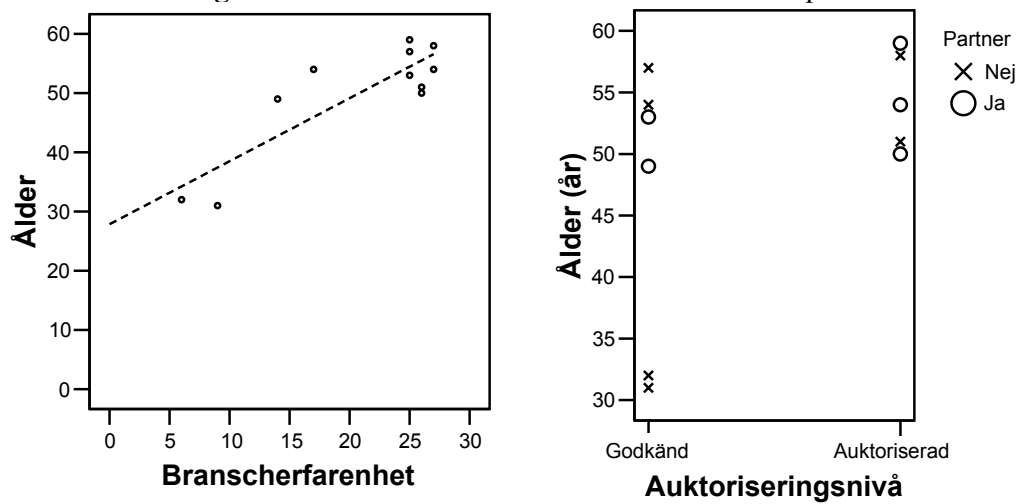
<http://www.luvit.hkr.se/eval/pub/45325/default.asp>

Med vänliga hälsningar och en önskan om en riktigt God Jul

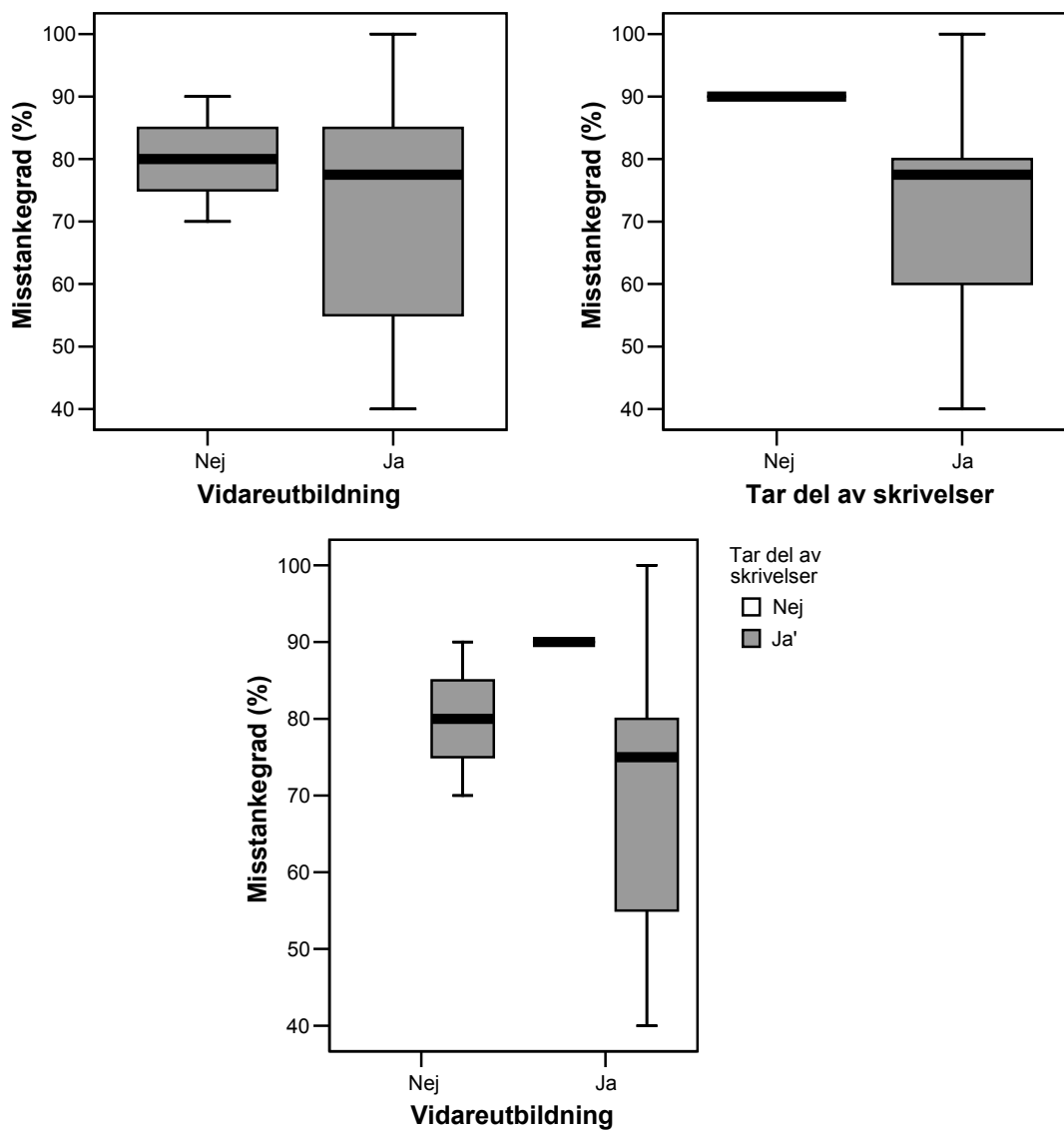
Christina Magnusson
Monica Persson

Handledare:
Christer Nilsson
Universitets adjunkt i företagsekonomi, E L
Institutionen för ekonomi, Högskola Kristianstad

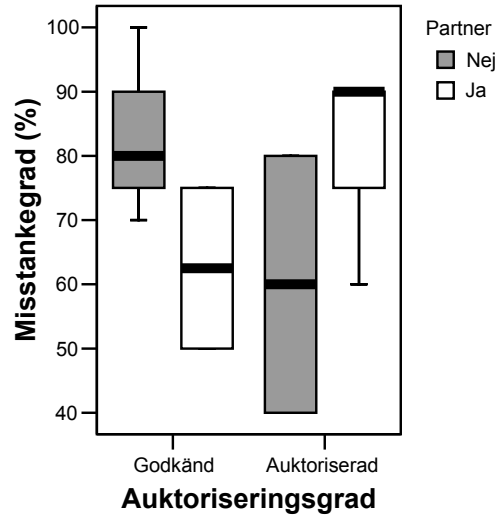
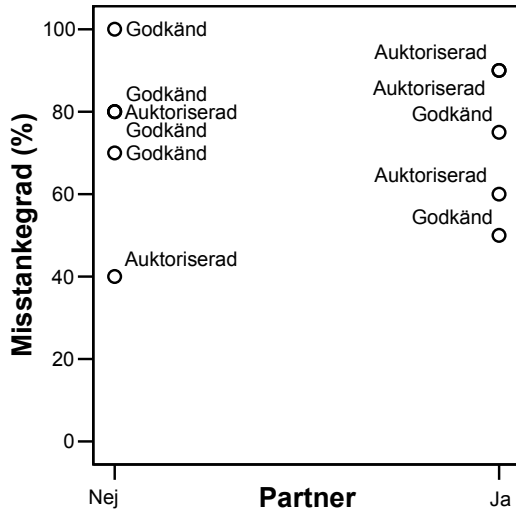

BILAGA 3: SAMMANSTÄLLNING EMPIRISKA RESULTAT**Sammanställning 1:** Korrelation mellan ålder och erfarenhet respektive karriärnivå

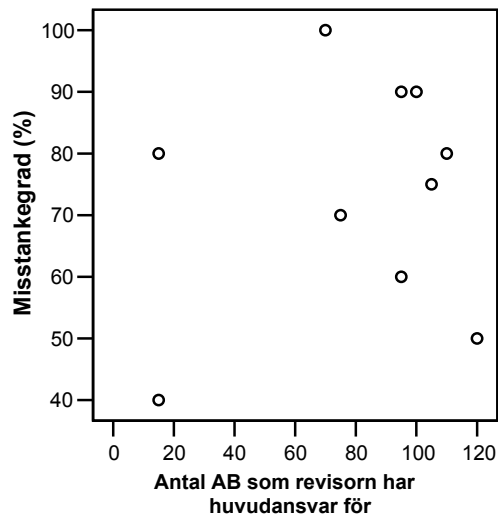
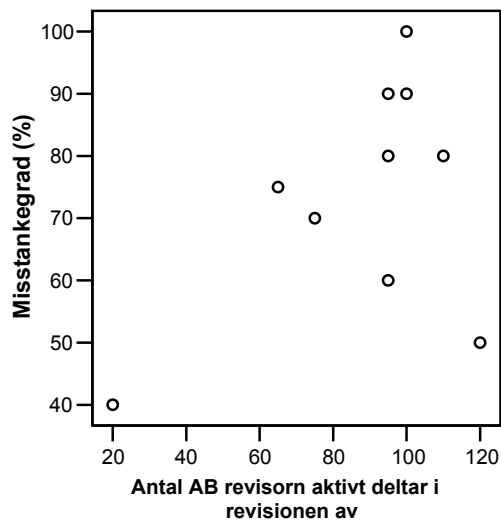
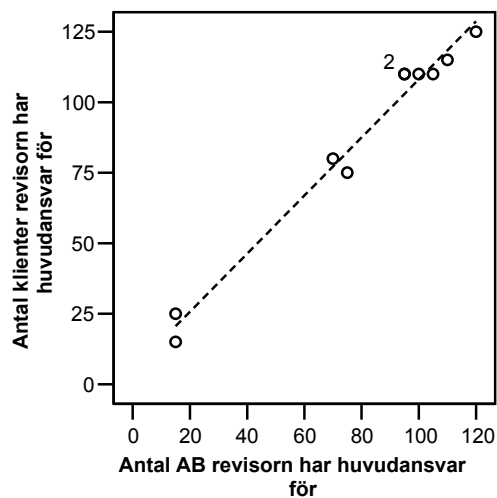
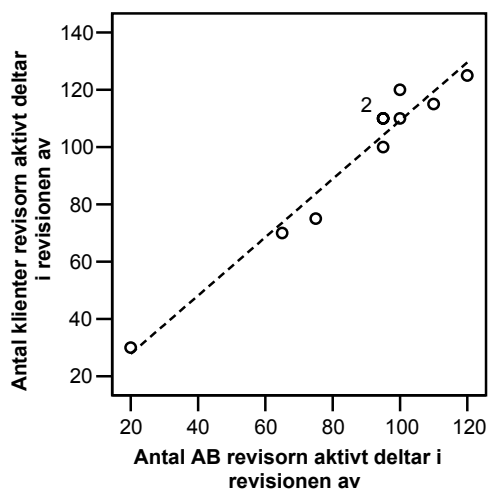
Sammanställning 2: Vidareutbildning och uppdatering angående anmälningsplikt

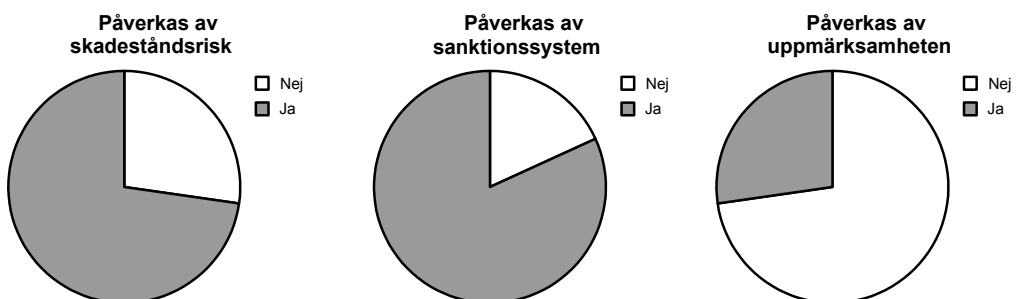
Sammanställning 3: Karriärnivå

Sammanställning 4: Klientantal och antal AB

Sammanställning 5: Skadeståndsrisk, sanktionssystem och anmälnans uppmärksamhet

Påverkas av skadeståndsrisk

	Antal	Procent
Bortfall	0	0
Utfall Nej	3	27
Ja	8	73
Totalt	11	100

Påverkas av sanktionssystem

	Antal	Procent
Bortfall	0	0
Utfall Nej	2	18
Ja	9	82
Totalt	11	100

Påverkas av uppmärksamheten

	Antal	Procent
Bortfall	0	0
Utfall Nej	8	73
Ja	3	27
Totalt	11	100

Störst påverkan

	Antal	Procent
Bortfall	0	0
Utfall Skadeståndsrisk	5	45
Sanktionssystem	3	27
Uppmärksamhet	3	27
Totalt	11	100

